ISRAEL FRA 1948 TIL 1958

II.

FRA POLITISK SELVSTÆNDIGHED MOD ØKONOMISK UAFHÆNGIGHED

HERBERT PUNDIK

David Ben Gurion, Israels premierminister, der har en vågen sans for bibelske paralleller, har sammenlignet det jødiske folks tilbagekomst til Palæstina i nyere tid med tilbagekomsten efter exilet i Babylon, da 49.697 jøder vendte tilbage under profeterne Ezra og Nehemia for at proklamere den 2. jødiske republik. »Jødisk historie kan ikke påvise en lignende tilbagevenden til Zion«, skriver Ben Gurion. »I den tredie republiks første tiår er næsten 20 gange så mange jøder vendt tilbage til Zion som i profeternes dage«.

Men udviklingen i Israel i de første ti år turde være enestående sammenlignet også med de fleste traditionelle indvandrerlandes historie i nyere tid. I løbet af 70 år, fra 1882, da der var 24.000 jøder i det ottomanske Palæstina, og til 1952 voksede den jødiske befolkning 60 gange. I samme tidsrum tredobledes den amerikanske befolkning. Udtrykt i absolutte tal

Tabel I.

Immigranter i forhold til jødisk befolkning i Israel, (1948–1957) i 1000.

Pr. 31. 12.	Befolkning	Immigranter
1948	759	102
1949	1.014	240
1950	1.203	171
1951	1.404	175
1952	1.450	25
1953	1.484	12
1954	1.526	18
1955	1.591	38
1956	1.667	56
1957	1.763	71

er den jødiske befolkningstilvækst måske ikke imponerende, 1.337.000 på 70 år er færre end den nuværende årlige amerikanske befolkningsvækst, men for at forstå omfanget af de økonomiske og kulturelle problemer, som masseimmigrationen skabte, må vi vurdere forholdet mellem den årlige immigration og befolkningens størrelse samme år[1]).

IMMIGRANTERNES ØKONOMISKE ABSORBERING

Med masseimmigrationen fra maj 1948 begyndte en fortvivlet kamp for at skaffe immigranterne de mest elementære fornødenheder – mad og tag over hovedet. Den provisoriske regering havde ganske vist proklameret princippet om fri indvandring i uafhængighedserklæringen, men masseimmigrationen kom bag på alle. Da Israel åbnede sine porte for »jøder fra alle adspredelsens lande«, som det hed i erklæringen, havde man kalkuleret med en månedlig indvandring på ca. 6.500, og de institutioner, som før statens oprettelse havde beskæftiget sig med immigrantmodtagelse, var ikke forberedt på den nye immigrations omfang og problemer. Immigranthjemmene, som man havde oprettet, blev simpelthen oversvømmet allerede i de første uger, og medens immigranterne kom flyvende og sejlende til landet i en ubrudt strøm, måtte myndighederne begynde at improvisere for at forhindre en katastrofe. De tidligere engelske militærlejre blev indrettet til immigrantlejre og da de ikke slog til, byggede Jewish Agency nye teltbyer.

I begyndelsen opfyldte lejrene deres formål. De skulle virke som gennemgangscentrer og ikke give immigranterne permanent husly. I de 7½ måned fra statens oprettelse til udgangen af 1948 kom 102.000 immigranter til landet, og pr. 31. dec. 1948 opholdt 28.000 personer sig i lejrene, resten var allerede fortsat ud i det etablerede samfund og havde fundet husly og beskæftigelse. Krigen var i fuld gang, de unge immigranter blev i mange tilfælde transporteret direkte til fronten, og enhver arbejdsfør immigrant kunne finde arbejde. De palæstinensiske arabere, der var flygtet i månederne omkring Israels oprettelse, havde i Jaffa, Haifa, Jerusalem og mange andre steder efterladt boliger, der blev konfiskeret af kontoret for efterladt ejendom og lejet ud til de nye immigranter. Mellem 80 og 90 % af bygningerne skulle repareres og forbedres, før de nye lejere kunne flytte ind, men den arabiske masseflugt bidrog i høj grad til at løse den første tids boligproblem. Ialt overtog jøderne 80.000 værelser i arabiske huse, og med en boligtæthed, der anslås til 2,5, skulle 200.000 immigranter være huset i tidligere arabiske boliger. De fleste immigranter opholdt

[1] I 1950 svarede indvandringen til 14 % af befolkningen. I Australien og Canada udgjorde indvandringen samme år henholdsvis 2,0 % og 0,57 %.

sig mellem fire og seks uger i lejrene, hvor de blev registreret, lægeundersøgt og i mange tilfælde fik deres første timer i deres nye »modersmål« – moderne hebraisk. I slutningen af 1948 stod 30 lejre parat til at modtage det nye års immigranter.

I 1949 fortsatte strømmen af immigranter. Immigrationsmyndighederne og havnearbejderne arbejdede i skift døgnet rundt i Haifas havn for at tømme skib efter skib for deres immigrantlaster. Vejene på kystsletten mellem Haifa og Tel Aviv var næsten permanent blokerede af lastbiler med immigranter og deres ejendele på vej til immigrantlejrene, eller fra lejrene til deres nye hjem.

Men i modsætning til året før var afgangen fra lejrene ud i samfundet mindre end tilgangen; der måtte derfor oprettes nye lejre, og i slutningen af marts boede 46.000 mennesker i immigrantlejrenes telte. Udsigterne til at slippe ud blev mindre og mindre, efterhånden som hæren begyndte at demobilisere. Selv i de tilfælde, hvor der kunne skaffes husly, foretrak immigranterne at blive i lejrene, hvor de havde maden garanteret, fremfor at gå ud og tage kampen op på arbejdsmarkedet, hvor arbejdsløsheden i stigende grad gjorde sig gældende.

Hidtil var immigranterne kommet fra Vest- og Østeuropa, men i slutningen af 1949 kunne myndighederne ikke længere holde de yemenittiske jøder i opsamlingslejrene i den engelske kronkoloni Aden, og der blev givet grønt lys for »Det flyvende Tæppe«-aktionen. Resultatet lod ikke vente på sig, og i september 1949 var lejrbefolkningen nået op på 81.000 mennesker i 35 lejre. I begyndelsen af 1950 boede over 100.000 mennesker i 53 lejre. Beskæftigelsessituationen havde bedret sig noget, regeringen begyndte at få hånd i hanke med økonomien, våbenhvileoverenskomsterne mellem jøder og arabere var blevet underskrevet på Rhodos, og Israels ledere, som indtil da havde koncentreret alt om forsvaret, kunne begynde at lægge planer for landets opbygning. Men samtidig med bedringen i beskæftigelsessituationen, forblev boligsituationen katastrofal, efter at de arabiske boliger var blevet fordelt. Det tog tid, før regeringen fik organiseret et offentligt boligbyggeri. Palæstinas jøder havde udviklet en tradition for kooperativt byggeri, men den engelske mandatregering havde ikke taget del i byggeriet, og den nye israelske regering havde hverken erfaring eller midler til at sætte så storstilet et byggeri igang, som masseimmigrationen krævede.

I mellemtiden gjorde lejrlivet sin dårlige indflydelse gældende. Transittilværelsen i lejrene syntes for mange at blive permanent. Immigranterne blev vænnet til forsorgsmentaliteten. I mange tilfælde nægtede de at modtage anvist arbejde, fordi det simpelthen ikke kunne betale sig at arbejde for føden, når man fik den gratis af Jewish Agency i lejrene. I de primitive telt-lejre voksede kriminaliteten, og sundhedstilstanden var utilfreds-

stillende, spædbørnsdødeligheden viste en uhyggelig stigning. Lejrmentaliteten truede med at spolere chancerne for at absorbere immigranterne i det produktive samfund, og samtidig betød opretholdelsen af lejrene en kæmpemæssig økonomisk belastning af Jewish Agency's budget.

Immigranterne blev transporteret til Israel på Jewish Agency's regning. Det vil sige, at udgifterne dækkedes gennem de indsamlinger, Jewish Agency organiserer blandt jøder verden over, især i USA, Sydafrika og England, og ikke ud af den israelske skatteyders lomme. Da den arabiske blokade af Israel umuliggør landevejsforbindelse med Israel, måtte immigranterne enten transporteres ad søvejen eller pr. flyvemaskine. Gennemsnitsudgiften for transport af en immigrant var i perioden maj 1948 til oktober 1955 29 1/2 pund sterling, d. v. s. at alene transport af immigranter til Israel i de forløbne ti år har kostet mere end 500 millioner kroner. Hertil kom immigranternes forplejning, der kostede 3 kr. pr. dag pr. person, samt klæder, lægebehandling og investering i selve lejrene samt deres organisation. Ialt anslås udgifterne i immigrantlejrene fra maj 1948 til marts 1955 til ca. 450 millioner kroner. I 1949 og 1950 måtte Jewish Agency og regeringen betale[2] 5 mill. kroner pr. måned til lejrenes drift, og da det dengang var muligt at bygge en permanent bolig for en immigrantfamilie for 8.000 kroner, var det klart, at Jewish Agency for det samme beløb kunne bygge ca. 3.000 boliger pr. måned til 10.000 immigranter, og for et års budget til immigrantlejrene kunne man bygge tilstrækkeligt mange boliger til at bringe 120.000 immigranter under tag, d. v. s. lidt flere end det antal som henslæbte en uproduktiv og demoraliserende tilværelse i lejrene.

Der måtte gøres noget drastisk for at likvidere lejrene og lede immigranterne ind i produktionen, og i 1950 besluttede myndighederne at lukke immigrantlejrene og i stedet give immigranterne mulighed for at klare sig uden offentlig hjælp. Men for at få dem i arbejde måtte man ikke blot sætte offentlige arbejdsprojekter igang, men også give immigranterne mulighed for at bo i de områder, hvor det offentlige var interesseret i at sætte projekter igang. I juni 1950 fandt en revolutionerende ændring sted. De første års laissez faire-politik blev afløst af en aktiv politik fra det offentliges side til løsning af immigranternes problem – hjælp til selvhjælp.

Dette gjaldt selvfølgelig kun i de tilfælde hvor immigranternes alder og sundhedstilstand gjorde det berettiget at kræve, at de skulle ernære sig selv. Samtidig organiserede regeringen og Jewish Agency en velfærdsorganisation, Malben, som skulle tage sig af de gamle og kronisk syge. Princippet om fri indvandring blev stadig opretholdt, først i slutningen

[2]Jewish Agency indsamlede i perioden 1948–1958 ialt 523 mill. $ blandt jøder i udlandet, heraf 430 mill. $ alene i USA.

af 1951 besluttede myndighederne, som tidligere anført, at indføre den selektive indvandringspolitik. I årene der gik forud kunne det selvfølgelig ikke undgås, at der blandt de tusinder af immigranter også fandtes mange syge, invalider, evnesvage og sindsyge, kriminelle, forældreløse og gamle, som alle krævede offentlig forsorg. Mange jødiske menigheder i udlandet, måske især i de folkedemokratiske lande, forsøgte at frigøre sig for deres forsorgstilfælde og sendte dem til Israel.

Fra juni 1950 begyndte de såkaldte *ma'abaroth* at præge det israelske landskab. Ma'abaroth er midlertidige landsbyer, der i modsætning til immigrantlejrene er selvforsørgende. Det er i virkeligheden kun husene der er midlertidige, beliggenheden skulle være valgt i henhold til den landsomfattende udviklingsplan under hensyntagen til mulighederne for varig beskæftigelse samt tillige ofte ud fra strategiske hensyn. Immigranterne bor i telte, træhytter eller blikskure, betaler en nominel leje for boligen til Jewish Agency, ernærer sig ved egen arbejdsindsats, i begyndelsen som oftest ved offentlige arbejder som dræning, stenrydning, vejlægning, træplantning etc. Efterhånden får landsbyen en permanent karakter, og når dens tur kommer – som regel afhænger det af beboernes anciennitet i landet – bygger regeringen permanente huse til erstatning for teltene og blikhytterne. Teltene er iøvrigt næsten fuldstændig forsvundet fra de israelske ma'abaroth, bl. a. fordi de kun er praktiske i de otte sommermåneder og ikke kan benyttes i regntiden. Telte holdes nu kun i reserve, såfremt en ny masseindvandring skulle kræve øjeblikkelige foranstaltninger. Da regeringen godkendte ma'abara-projektet, diskuterede man problemet midlertidigt kontra permanent bolig for immigranterne i de nye landsbyer. En undersøgelse viste, at prisforskellen mellem bygning af en midlertidig aluminiumshytte og et permanent betonhus var ubetydelig, men dels var Israel så fattigt på fremmed valuta, og dels var tiden så knap, at man blev tvunget til at bygge midlertidige huse fremfor straks at gå i gang med bygningen af permanente boliger. Jewish Agency financierede ma'abaroth, ligesom de tidligere havde betalt immigrantlejrenes budget, medens regeringen afholdt udgifterne i forbindelse med skolevæsen, børnehaver etc. i landsbyerne.

Begyndelsen var hård, især for de immigranter der havde vænnet sig til det dovne liv i immigrantlejrene, i mange tilfælde var det vanskeligt at forklare immigranterne, at de nu måtte klare sig selv. Lettere var det med de nye immigranter, der kom til landet. Efter ganske korte ophold i immigrantlejrene, hvor de blev registreret og lægeundersøgt, blev de sendt ud til ma'abaroth, der som regel var placeret udenfor kystsletten i udviklingsområderne i Galilæa, Sydisrael, det nordlige Negev eller i Jerusalem-korridoren. Mange af disse ma'abaroth har efterhånden udviklet sig til boligkvarterer for arbejderfamilier, andre, der blev placeret i landbrugs-

områder, har i årenes løb udviklet sig til landsbyer, som regel kooperativer, hvor den forhen øde jord er ryddet og beredt for dyrkning af immigranterne for det offentliges regning.

En ma'abaras beliggenhed skulle besluttes på basis af beskæftigelsesmulighederne på længere sigt. Men i 1950 var regeringens udviklingsprogram baseret mere på ønsketænkning og gode hensigter end på økonomiske data. Der var ikke tid til at gennemføre de langvarige undersøgelser, som almindeligvis betragtes som en nødvendig forudsætning for regional og national planlægning. Resultatet er, at mange ma'abaroth fik en beliggenhed, som i dag må anses for uhensigtsmæssig. I visse tilfælde har befolkningen siden simpelthen forladt ma'abaraen, hvorefter Jewish Agency er blevet tvunget til at bosætte immigranterne pånyt.

I slutningen af 1948 havde regeringen foretaget en undersøgelse af befolkningens geografiske fordeling i forbindelse med den første folketælling. Resultatet viste, at 82 % af befolkningen boede på kystsletten mellem Haifa og Tel Aviv, 11 % boede i Jerusalem, og kun 7 % boede i resten (d. v. s. 93 %) af Israel. Det var klart, at dette misforhold måtte korrigeres af hensyn både til landets forsvar og til dets økonomi. Da myndighederne indså, at det ville være næsten umuligt at formå den allerede bosiddende befolkning til at forlade kystsletten, besluttede planlæggerne at udnytte den mulighed, som masseimmigration bød, og bosætte immigranterne i syd og i nord. Man kunne selvfølgelig ikke forbyde immigranter at bosætte sig på kystsletten, hvis de kunne klare sig uden offentlig hjælp, men enhver arbejdsdygtig immigrantfamilie, som ikke besad kundskaber, der var af så speciel karakter, at det var i det offentliges interesse, at de blev bosat i en storby, blev sendt ud i de såkaldte udviklingsområder. Ifølge denne absorberingsplan skulle Israels befolkning, når den var nået op på 2.650.000 inkl. mindretallene, være sammensat således: 600.000 eller 22,5 % i landbruget, 930.000, eller 45 % af den samlede bybefolkning, i de tre hovedbyer, Tel Aviv, Haifa og Jerusalem og 1.120.000 i mellemstore og mindre byer spredt over hele landet. Planlæggerne mener, at en landbrugsbefolkning på 22,5 % vil garantere befolkningen selvforsyning med landbrugsprodukter. Absorberingen af immigranterne i de sidste ti år har stort set fulgt denne plan, idet man har lagt hovedvægten på at udvikle landsbyer og mindre byer i Nord- og Sydisrael. Indtil Israels oprettelse havde Jewish Agency næsten udelukkende været beskæftiget med landbrugsplanlægning, og man havde et temmelig detailleret billede af landets udviklingsmuligheder samt en overrislingsplan. I det omfang hvori den engelske mandatregering havde interesseret sig for Palæstinas økonomiske udvikling, havde den koncentreret sig om landbruget. De israelske myndigheder var derfor mindre veludrustede til at gå igang med industriel planlægning. Der fandtes f. eks. ingen videnskabelig under-

søgelse af Negev-ørkenens mineralforekomster og de praktiske muligheder for at udnytte dem. I store træk har det da også vist sig, at de fleste ma'abaroth,der blev anlagt i landbrugsdistrikterne, har udviklet sig tilfredsstillende, og størstedelen er idag kooperative landsbyer, hvor befolkningen bor i betonhuse og er beskæftiget enten ved dyrkning af deres egen jord, som sæsonarbejdere i de store industrielle landbrug, eller – hvad oftest er tilfældet – ved en blanding af begge dele. Det eneste minde om ma'abara-stadiet er som regel træ- eller blikskuret, hvor familierne levede, da de kom til stedet, og som nu anvendes til hønsestalde eller redskabsskure.

Det er derimod gået mindre godt hidtil med de ma'abaroth, der blev planlagt som små eller mellemstore bysamfund. En del blev anlagt i landbrugsområderne, hvor det var hensigten, at befolkningen skulle ernære sig ved tjenesteydelser til de omliggende landsbyer, ved håndværksvirksomhed etc. I de nu mellemstore byer, der fik tildelt rollen som en slags moderbyer for de mindre bysamfund, skulle der etableres industrivirksomheder bygget på de industrielle afgrøder, som dyrkedes i distriktet, f. eks. bomuld, jordnødder, sukkerroer og majs. Systemet ville måske være slået igennem i større lande end Israel, men her er afstandene så korte, at det ligeså godt kan betale sig at køre en time ekstra til Tel Aviv eller Haifa fremfor at tage til »moderbyen« i distriktet og betale samme pris for en tjenesteydelse som i Tel Aviv, men som oftest modtage et ringere arbejde. På den anden side har israelske fabrikanter og udenlandske virksomheder, der har investeret i Israel, foretrukket at bygge deres virksomheder på kystsletten, hvor de kan få kvalificeret arbejdskraft, og hvor de bor nærmere ved både leverandører og aftagere. Også i disse ma'abaroth er de midlertidige huse som regel udskiftet med betonhuse, kun i deres udkanter ser man endnu træ- eller blikhytterne, der er tildelt ganske nye immigranter, som endnu må vente på at flytte ind i permanente boliger. Det gælder iøvrigt for langt de fleste ma'abaroth, at de set udefra idag har mistet deres midlertidige præg, og størstedelen af befolkningen bor under tilfredsstillende forhold, men mange af disse bysamfund er arbejdsløshedsøer, som volder myndighederne mange bekymringer, fordi de danner rammen om bitterhed, utilfredshed og utryghed. Værst er det formodentlig gået ud over de ma'abaroth der blev grundlagt udenfor landbrugsområderne f. eks. i det nordlige Negev. Ifølge absorberingsplanen skulle befolkningen som nævnt beskæftiges i håndværks- og industrivirksomheder, men forventningerne blev ikke indfriet, skønt myndighederne, som det siden nærmere skal omtales, giver enestående betingelser for privatkapital, der er beredt til at gå sydover eller nordpå. Der er hidtil kun blevet investeret meget lidt privatkapital i disse byer, og initiativet overlades næsten helt og holdent til stats- eller anden offentlig kapital. Især gør Histadruth, De samvirkende

Fagforbund, en stor indsats for at løse beskæftigelsesproblemet i disse byer. Foreløbig er befolkningen beskæftiget ved offentlige arbejder og byggeri og har derved garanteret ca. 100 arbejdsdage om året. Byggeriet er i visse byer blevet et erhverv, som må opretholdes, uanset om der er behov for flere lejligheder m. v., fordi en standsning vil betyde almindelig arbejdsløshed. Man har derfor oplevet det paradoks, at immigranter i visse tilfælde er blevet dirigeret til bestemte byer, hvor der er arbejdsløshed, blot fordi behovet for lejligheder må holdes oppe. De første års uundgåelige improvisationer ved immigranternes absorbering har således i mange tilfælde skabt mere permanente skævheder i den israelske økonomi. Myndighederne er fuldt klare over situationens alvor, og en stadig voksende del af udviklingsbudgettet anvendes til grundlæggelse af en sundere økonomi i disse nye byer.

Tabel II.

Immigranternes fordeling pr. 1. maj 1957.

Byer, provinsbyer og større landsbyer . .	44,6%
Ma'abaroth	5,9%
Malben[1]	0,8%
Ungdoms Aliyah[2]	2,9%
Kibbutzim[3]	4,2%
Moshavim[4]	11,4%
Midlertidig bopæl	8,9%
Hos slægtninge eller absorberet ved egen hjælp	18,6%
Diverse	2,7%
	100,0%

[1] Institution, der tager sig af kronisk syge, invalide og gamle immigranter.
[2] Institution, der tager sig af rehabilitering og uddannelse af børn og unge immigranter.
[3] Kollektive landsbyer.
[4] Kooperative landsbyer.

Ti år efter statens oprettelse er immigrantlejrene og ma'abaroth næsten likvideret. Ifølge en rapport fra Arbejdsministeriets byggeafdeling fra aug. 1958 vil den sidste af de 16.000 familier, som for tiden endnu bor i ma'abara om tre år kunne flytte ind i en permanent bolig. Dermed skulle man have nået det mål, man satte sig i 1950, da den første ma'abara blev grundlagt. Disse 16.000 familier som endnu lever i hytter udgør et specielt problem. De er ikke nye immigranter, men for størstepartens vedkommende »hard-core« tilfælde. 45 % er nærmest kronisk arbejdsløse, og 20 % er sociale forsorgstilfælde. De færreste af dem er interesserede i at udskifte den billige træhytte med en dyrere lejlighed, og man har oplevet tilfælde hvor myndighederne har måttet rive hytterne ned over beboerne,

for at få dem til at flytte til bedre boliger. Projektet vil koste 460 mill. kr., hvoraf regeringen vil yde 80 %.

Ma'abara-perioden varede fra juni 1950 og til d. 1. august 1954, da Jewish Agency begyndte at udvikle en ny absorberingsteknik – fra skib til landsby. Ialt havde man da oprettet 136 ma'abaroth med plads til 200.000 mennesker, der var blevet bygget 52.000 træ- og blikhuse samt sejldugshytter, som havde kostet Jewish Agency næsten 90 millioner kroner i investering. Disse penge var for så vidt tabt, som man i 1954 besluttede sig til at ophøre med at bringe immigranter til landet og huse dem i midlertidige boliger. Men ma'abaraen havde løst den opgave man stod overfor i 1950, nemlig at bringe alle immigranter under tag i et minimum af tid.

Masseindvandringen ophørte med udgangen af 1951, da myndighederne indførte den selektive indvandring og i de efterfølgende tre år kom kun 18.000 immigranter årligt. I de år fik absorberingsmyndighederne et hårdt tiltrængt pusterum og fik bl. a. lejlighed til at tage deres arbejdsmetoder op til ny vurdering. Ma'abara systemet blev forkastet som forældet. Det var sandt at ma'abara'en var at foretrække fremfor immigrantlejren, som den afløste; men tilværelsen i de primitive boliger, hvor der ikke var nogen mulighed for privatliv, skabte gnidninger mellem generationerne, mellem de mange forskellige etniske grupper blandt immigranterne og mellem immigranterne og det offentlige. Beboerne i ma'abaroth udgjorde det såkaldte »andet Israel« i modsætning til den fastboende befolkning, og kontakten mellem de to slags Israel var minimal. Skolebørnene kunne ikke passe deres hjemmearbejde og arbejdernes produktivitet var lav. Ma'abaraens kafé blev midtpunktet i immigranternes tilværelse, og især for de orientalske immigranter betød opløsningen af familieenheden en katastrofe. Ma'abaraen virkede kort sagt nedbrydende på immigranter, og det var håbløst at tale om absorbering i det israelske samfund, så længe man opretholdt forskellen mellem dem der boede i hytter, og dem der boede i huse.

Samtidig med at man som følge af denne erkendelse satte byggeprojekter i gang for at likvidere ma'abaraen, besluttede man ikke at tillade yderligere tilgang af nye immigranter i ma'abaroth og til erstatning opstod »fra skib til landsby«-projektet, hvorunder immigranterne blev ført direkte fra havnen eller flyvepladsen til deres nye hjem.

Jewish Agency's embedsmænd henter nu immigranterne fra udgangspunkterne, og undervejs interviewes immigranterne. Embedsmændene, der nu har mange års alsidig erfaring, er i forvejen underrettet om hvilke landsbyer eller byer der er parate til at modtage de nye immigranter. Ved ankomsten til Israel går grupperne direkte til busserne. Absorberingsprincippet er iøvrigt det samme idag som for ti år siden – et forsøg på at udnytte immigrationen til at rette de værste svagheder i den israelske

befolknings geografiske fordeling – men teknikken er ændret til ukendelighed. Immigranterne spares nu for den demoraliserende proces, deres forgængere måtte gennemgå, men dermed være selvfølgelig ikke sagt, at »fra skib til landsby«-teknikken virker gnidningsfrit. En statistik udarbejdet på grundlag af Jewish Agency's immigrantrapporter viser, at kun ca. 2 % af alle det første tiårs immigrater tidligere har boet i landdistrikter. Omstillingen fra Casablancas ghetto til en kooperativ landsby i Negevørkenen er voldsom, og når immigranterne ankommer til Haifas havn og får at vide, at busserne skal køre dem til Negev, giver mange udtryk for deres skuffelse. De er bange for arabiske infiltranter, for det hårde arbejde i et uvant klima o. s. v. Ved ankomsten til landsbyen finder immigranten et hus sparsomt møbleret, med levnedsmidler til den første uge. Ved henvendelse til det stedlige arbejdsanvisningskontor eller landsbyens instruktør får immigranten anvist arbejde. Landsbyerne er allerede fra starten udstyret med børnehave, underskole, klinikker, kooperativ købmandshandel etc. Som regel vil alle landsbyens beboere være fra samme land, idet man idag forsøger så vidt muligt at bevare grupper, der emigrerer fra samme land eller by, intakte. Efter de første års overilede forsøg på at blande emigranter fra alverdens lande for dermed at forsøge at fremskynde smeltedigel-processen har israelske sociologer og psykologer nu anbefalet, at man bosætter immigranter med fælles baggrund og sprog samme sted. De finder styrke til at overvinde de første måneders eller års tilpasningsvanskeligheder i et nyt land og nyt erhverv i bevidstheden om at de er sammen. De bevarer endvidere deres traditionelle religiøse og sociale ledere, hvilket skaber en vis stabilitet i de nye landsbyer, ligesom det letter myndighedernes arbejde med de nye immigranter. Fremfor at skulle overtale en hel landsbys befolkning kan man f. eks. nøjes med at forhandle med familiernes ældste.

»Fra skib til landsby«-projektet omfattede i perioden aug. 1954 til jan. 1956 5.000 familier, hovedsageligt fra Nordafrika, der blev absorberet i landbruget. Men da indvandringen atter begyndte at stige voldsomt på grund af urolighederne i Nordafrika og siden oprøret i Ungarn, liberaliseringen i Polen og jødeforfølgelserne i Ægypten, oversteg den absorberingsmulighederne i landbruget, og i voksende omfang blev immigranterne i 1956 og 1957 dirigeret til nye byer i udviklingsområderne, hvor de i hvert fald havde garanteret beskæftigelse i byggeri. Skønt landsbyerne således i de sidste par år spiller en mindre rolle, bl. a. fordi der næppe kan bringes megen ny jord under plov i Sydisrael og i Negev, før israelerne kan finde en udvej til at gennemføre Jordan-overrislingsprojektet, eksisterer »fra skib til landsby«-projektet stadig i princippet. Selvom det nu i højere grad er »fra skib til by« immigranten dirigeres, har man stadig fastholdt princippet, at enhver immigrant skal være under tag og have foden under eget bord 24 timer efter, at han er ankommet til Israel.

Tabel III.

Ændring i den jødiske befolknings geografiske fordeling. 8. nov. 1948–31. dec 1955.

Distrikt	1948 %	1955 %
Nord	8,7	10,7
Haifa	20,1	17,0
Centrum	15,1	21,6
Tel Aviv	43,1	35,5
Jerusalem	12,0	10,0
Syd	1,0	5,2
	100,0	100,0

Pr. 8. nov. 1948 talte Israels befolkning 716.000 jøder. Pr. 31. dec. 1955, 1.591.000.

Efter det første tiår viser det sig, at det i nogen udstrækning er lykkedes at korrigere manglerne ved den erhvervsfordeling, som karakteriserede det israelske samfund ved statens oprettelse. Pr. 31. dec. 1957 var ca. 18 % af den arbejdende befolkning beskæftiget i landbruget sammenlignet med 12,6 % pr. 1. juli 1947. Det er en ganske betydelig stigning, især når man tager i betragtning, at befolkningen i samme tidsrum er tredoblet. 40 % er i dag beskæftiget i håndværk, industri, byggeri og transport (41,5 % i 1947), og 13 % er beskæftiget ved handel og finansvæsen (19,4 % i 1947). Med hensyn til befolkningens geografiske fordeling er der ligeledes nogen bedring at konstatere, skønt Sydisrael og Negevørkenen, der tilsammen udgør 70 % af Israels fladeareal, endnu kun rummer ca. 5,2 % af landets jødiske befolkning.

Landbrug har aldrig været en bekvem næringsvej i Palæstina. Det var ensbetydende med isolering, opslidende arbejde i et uvant subtropisk klima, fare for arabiske guerillaangreb og lav levestandard. Før statens oprettelse var landbrugstilværelsen for mange immigranter et ideal. Den zionistiske bevægelses program om tilbagevenden til Palæstina var uløseligt knyttet til idéen om landbrugsarbejde. Det jødiske folk kunne kun genvinde sin sjæl og selvrespekt, såfremt det vendte tilbage ikke blot til det land, hvorfra det stammede, men også til den jord de gamle israelitter havde dyrket, og som havde givet den jødiske religion dens udprægede karakter af en religion for agerdyrkere. Foruden de religiose og nationale aspekter var der også et alment ideologisk – kun i landsbyerne mente jøderne at kunne skabe et retfærdigt samfund bygget på den socialistiske arbejderbevægelses principper.

Den jødiske landmand var for at bruge en slidt vending »arbejdets helt« og blev som sådan beundret og respekteret i en helt anden grad end udøveren af andre erhverv. Denne romantiske indstilling gør sig stærkt gældende endnu idag. Den israelske arbejderklasse – hvor landbrugets

arbejdere kun udgør et mindretal – beherskes næsten udelukkende af pionererne fra de kollektive og kooperative landsbyer, som repræsenterer arbejderne både i parlamentet og i fagbevægelsen. Af den nuværende regerings 14 ministre er 8 medlemmer af kollektive landsbyer.

Det er i kraft af de zionistiske landbrugspionerers indsats gennem de sidste 50 år, at man idag ser moderne, velkonsoliderede maskinbrug i de tidligere sump- og ørkenområder, men meget få israelere ønsker at gøre dem selskab. De foretrækker at beundre på afstand. De fleste israelere ser de blomstrende landsbyer i Saron-, Jezreel- og Jordandalene og glemmer, at over halvdelen af landet endnu idag ligger lige så øde og ubefolket hen som Palæstina for 70 år siden.

Arbejderbevægelsen forsøgte at sætte en »fra by til land«-bevægelse igang for nogle år siden og opfordrede den fastboende befolkning til at opgive deres stillinger i handel, industri og administration og endnu engang blive pionerer, som de var i deres ungdom. Men folk er trætte, føler at de har gjort nok, og at nu må de nye immigranter fortsætte, hvor de selv slap. Nogle få tusinde følte sig tiltrukket af projektet, men som massebevægelse slog aktionen fejl, måske fordi bevægelsens talsmænd – bortset fra Ben Gurion – selv foretrak at forblive i byerne.

Vore dages immigranter er ikke pionerer, de kan vel næppe kaldes zionister. De fleste er blot hjemløse jøder, der i deres oprindelseslande har levet i byerne, og som foretrækker Tel Aviv for Negev. De ser, at ca. 8 af 10 israelere bor i byer, og forstår ikke, hvorfor der så ikke også er plads til dem. Da absorbering af immigranter sker på fuldstændig frivillig basis, kan myndighederne ikke tvinge immigranterne til at forblive i de udviklingsområder, hvortil de blev ført straks efter ankomsten til landet. Resultatet er, at de europæiske jøder klarer sig bedre i forsøgene på at undgå omstillingen til landsbyer eller byer i udviklingsområderne. De er bedre uddannede og har kontakter med det bestående samfund, fordi de som regel kommer fra de samme lande og byer, hvorfra det dominerende element i Israel stammer, og de ved i modsætning til de orientalske immigranter, hvordan man skal klare sig i et moderne teknologisk samfund.

Denne tendens har ført til, at befolkningen i udviklingsområderne hører til den dårligst kvalificerede i Israel. Israel har f. eks. verdens største lægetæthed, 1 læge pr. 440 indbyggere. 87 % af lægerne bor imidlertid i byerne, og skønt der i løbet af de sidste 18 måneder er immigreret over 400 læger fra Polen, Ungarn og Ægypten og dimitteret 75 nye læger fra Det hebraiske Universitet, mangler der stadig 5–6 læger i det sydlige Israel for at garantere en akceptabel sundhedstjeneste.

Myndighederne er ikke blinde for faren for, at Sydisrael udvikler sig til en slags »black south«. Da man ikke kan anvende tvang for at få ikke-orientalske elementer til at flytte sydpå, må man nøjes med på for-

skellig måde at gøre denne tilværelse mere tiltrækkende. Unge piger fritages således for den to-årige militærtjeneste, der ellers er obligatorisk for alle ugifte kvinder mellem 18 og 26, hvis de drager sydpå som socialrådgivere, folkeskole- og børnehavelærerinder og sygeplejersker. Desuden betales alle fagarbejdere og specialister bedre i udviklingsområderne, hvortil kommer, at de mange steder fritages for skat og har lettere adgang til boliger end i de tættere befolkede egne.

I alle immigrantlandsbyer er der en hård kerne af »gamle« israelere, der instruerer immigranterne i deres nye erhverv, underviser børnene og ved deres optræden forsøger at demonstrere moderne israelsk levevis og tankesæt. De fleste af disse »gamle« betragter sig imidlertid ikke som fastboende, de rejser nordpå i week-end'er og ferier og bliver som regel kun i udviklingsområderne i et par år, indtil de bliver afløst, eller indtil de har tjent nok til at købe en lejlighed i en af byerne mod nord. De gør et betydningsfuldt arbejde, men i immigranternes øjne er de instruktører, israelere på gennemrejse, som har svært ved at blive akcepteret af de nye immigranter i en sådan grad, at de er i stand til at bygge bro mellem det bestående Israel og de nye immigranters Israel.

I de nye landsbyer slår immigranterne imidlertid efterhånden rod. De ser, hvorledes deres indsats langsomt belønnes, og tingene gror omkring dem. Det tager dog tid at omdanne en tæppehandler fra Casablanca til bonde i Negev, og i de første fire år er immigranterne ikke afhængige af deres landbrugsindtægt, men kan supplere den med indkomst fra de offentlige arbejder, som regeringen og Jewish Agency organiserer i udviklingsområderne. Samtidig investerer Jewish Agency i de nye landbrug, og når investeringen udgør ca. 80.000 kr., betragtes det nye landbrug som konsolideret. Første fase er afsluttet, og landmændene må nu klare sig selv. Ifølge Jewish Agency's kalkyler beløber den totale investering i et

Tabel IV.

Investering i landbrug for nye immigranter. 1. fase.

	Kr.
Bolig, sanitære installationer, andel i landsbyens offentlige bygninger	23.200
Vandforsyning og overrislingssystem	17.200
Redskaber og andel i kooperativt ejede maskiner	4.000
Landbrugsbygninger	13.200
Besætning (fjerkræ og malkekvæg)	6.400
Anlæg af plantager (som regel Citrus)	8.000
Jordforbedring og arbejdskapital	4.000
Offentlige veje, elektricitet og hegn	2.400
Alm. planlægning og instruktion	8.000
	86.400

nyt landbrug sig til gennemsnitlig 120.000 kr. De resterende 40.000 kr. kan landmanden låne på almindelige lånevilkår eller evt. investerer Jewish Agency senere også dette beløb. Efter 7 år skal landmanden begynde at tilbagebetale Jewish Agency's investering i små afdrag over 35 år til 4½ % forrentning. Siden 1948 har Jewish Agency investeret ialt 2,5 milliarder kr. i nye landsbyer og endnu 1,6 milliarder skal investeres i løbet af de næste ti år før alle landsbyer kan klare sig selv.

IMMIGRANTERNES KULTURELLE ØKONOMISKE ABSORBERING

Såvel i politisk sprogbrug som i daglig tale anvendes begrebet »jødisk« identisk med »israelsk«; det hedder f. eks. ofte »den jødiske stat« eller »den jødiske hær«. Folkeretsligt er israelerne medlemmer af den samme nation, men da de ca. 200.000 arabere benægter dette tilhørsforhold, har det ingen praktisk betydning. I realiteten lever der altså en jødisk nation i Israel side om side med en gruppe arabere, der repræsenterer den arabiske nationalistbevægelse og samtidig er israelske statsborgere. Og for en fuldstændigheds skyld opererer man i zionistisk terminologi tillige med begrebet »et jødisk folk«, der omfatter alle jøder, både dem der bor i Israel og dem der bor i udlandet – i diasporaen, d. v. s. i adspredelsen.

Man hører alverdens sprog og dialekter i Israel, men de officielle sprog er hebraisk og arabisk. Man siger, at i Israel skriver folk hebraisk, taler jiddish og læser engelsk, men i virkeligheden er der ingen fundamental konflikt mellem hebraisk og de øvrige sprog, befolkningen betjener sig af til daglig. Den tid er forlængst forbi, da man i den zionistiske bevægelse diskuterede hvorvidt bevægelsens sprog skulle være jiddish eller hebraisk. Og selvom det ofte kniber for de ældre immigranter at lære sproget perfekt, kan alle efter nogle år tilstrækkeligt til at klare sig i det daglige, selvom de ofte foretrækker at anvende deres modersmål i hjemmet, lytter til radioens fremmedsprogede udsendelser og læser aviser, der udgives på deres modersmål i Israel. Sålænge indvandringen fortsætter, vil der blive talt fremmedsprog side om side med hebraisk og arabisk, men for den enkelte immigrant overvindes sprogproblemet med tiden og for de unges og børnenes vedkommende er hebraisk ubestridt modersmålet.

Side om side med skolerne har hæren haft afgørende betydning for immigranternes kulturelle absorbering. Fra statens oprettelse lagde man vægt på, at hæren havde to opgaver at løse, først og fremmest at forsvare landet, men dernæst tillige at virke som en slags skole for de nye immigranter. De lærte her hebraisk, almindelig hygiejne, samfundslære, geografi, historie o. s. v., blev uddannet til borgere i det nye land samtidig med, at de blev trænet til at forsvare det. Men fremfor alt lærte immigranterne i hæren at leve sammen trods ofte utrolige forskelle i uddannelsesniveau og baggrund iøvrigt.

Medens Israels jødiske befolkning således langsomt udvikles til en sproglig enhed, har man endnu svært ved at øjne begyndelsen til en fælles israelsk kultur, der skulle kunne virke som en ramme omkring alle de etniske gruppers varierende kulturformer. I det teknologiske israelske samfund er det klart at de orientalske kulturformer virker modstandsløse og langsomt nedbrydes. Den øst- og vesteuropæiske teknisk-demokratiske kulturform er den dominerende, og især i de unge immigranters øjne forekommer den ideel, bl. a. fordi dens repræsentanter udgør den regerende elite i landet. Fremfor at udvikle en kulturform som kan virke som en generalnævner for alle de mange etniske grupper – de fleste indrømmer, at dette ville være den ideelle løsning, men ingen ved, hvilken karakter den skal have, eller hvordan man kan skabe den – må de orientalske immigranter tilpasse sig de europæiske israeleres importerede kultur.

Den orientalske ungdom – på vej fra noget den foragter til noget den endnu ikke forstår – udgør det mest sprængfarlige element i landet og konfronterer pædagogerne med en alvorlig udfordring. De er usikre og aggressive og vil med tiden kunne blive den ideelle arbejdsmark for de yderliggående partier i landet. Skolerne kan muligvis redde de unge i den skolepligtige alder og yde den karakterformende indflydelse, som børn ellers modtager i hjemmene, og skolerne kan tillige danne rammen om aktivitet efter den regulære skoletid. At lære den unge generation at læse og skrive synes at været et problem, det israelske skolevæsen har løst, forældrenes analfabetisme er ikke gået i arv til børnene. Fremtiden vil vise i hvilken grad skolerne kan løse det andet problem, at opdrage børnene til samfundssindede borgere, som betragter regeringsinstitutioner og embedsmænd som deres repræsentanter og ikke som undertrykkere, og betragter politibetjenten som beskytter og ikke som en potentiel fjende.

UNDERVISNING OG SKOLELOVGIVNING

Under det britiske mandat fandtes der ingen lov om tvungen skolegang for Palæstinas jødiske og arabiske befolkning. De engelske myndigheder var ikke i stand til at financiere et skolevæsen, og resultatet var, at kun 65 % af de arabiske drenge i skolealderen og 15 % af de arabiske piger var skolesøgende, medens næsten alle jødiske drenge og piger gik i skoler. Disse var for størstepartens vedkommende opretholdt af Det jødiske Nationalråd, der udskrev skatter blandt Palæstinas jøder til opretholdelse af det jødiske samfunds socialforsorg, undervisnings- og sundhedsvæsen. I 1944/45 udgjorde det jødiske samfunds udgifter til disse formål næsten 100 mill. kr. Den engelske mandatregering bidrog med 5,5 %, skønt jøderne i forhold til deres antal havde krav på langt større engelske tilskud. Englænderne gik imidlertid ud fra den teori, at Palæstinas jøder

nok skulle klare sig ved egen hjælp, og koncentrerede sig derfor først og fremmest om at udvikle de offentlige institutioner i den arabiske sektor. En af de allerførste love, der blev forelagt det første israelske parlament i jan. 1949, var loven om tvungen og gratis skolegang for alle børn mellem fem og fjorten år.

Moderne undervisning i ikke-religiose fag begyndte med oprettelsen af den første jødiske underskole i Jerusalem i 1867 på et tidspunkt, hvor der fandtes færre end 15.000 jøder i Palæstina. Hidtil havde børnene modtaget undervisning i Torah-skoler, hvor de studerede de hellige skrifter. I 1870 oprettede den fransk-jødiske filantropiske organisation »Alliance Israelite Universelle« en landbrugsskole i nærheden af Jaffa, hvor der blev undervist i fransk. Undervisning på hebraisk ville være utænkelig, da de religiøse jøder ville betragte det som blasfemi og tvinge skolen til at lukke. Det varede iøvrigt otte år, før den første jødiske landsby blev grundlagt i Palæstina, og blot tanken om at undervise børn i landvæsen var revolutionerende. I de følgende år oprettede Alliancen en række skoler i andre byer, hvor der fandtes jødiske samfund i Palæstina, bl. a. i Tiberias og Safed.

Først med den zionistiske indvandring begyndte hebraisk at vinde indpas som undervisningssprog, og i 1906 oprettedes det første hebraiske gymnasium i sandklitterne udenfor Jaffa. Tre år senere fik Jerusalem et gymnasium – i disse år kæmpede lærerne endnu med det bibelske sprog for at kunne anvende det i undervisningen. De socialistiske pionerer bragte biblen med til partimøderne, fordi det ofte hændte, at diskussionerne om den fremtidige jødiske stats socialistiske karakter ofte slog over i lige så hidsige diskussioner om, hvorvidt det nu var korrekt at anvende den ene eller anden glose i en bestemt forbindelse. Hebraisk blev genfødt som levende sprog efter mange århundreders dvaletilstand af sprogforskere og en gruppe fanatiske landbrugspionerer, som nægtede at tale andet end hebraisk med hinanden, selvom de i begyndelsen kun kunne udtrykke sig med besvær. For den gamle garde er sproget stadig en kilde til forundring og stolthed, for den unge israeler falder det lige så naturligt at tale hebraisk, som for en dansker at tale dansk. Han ved, at »margema« f. eks. er et maskingevær, og interesserer sig ikke for det nye ords bibelske oprindelse, »ragam«, som betyder »at stene, tildænge med sten«.

I 1912 åbnede »Hilfsverein der deutschen Juden« Haifas tekniske højskole, og der stod en vældig debat om hvorvidt undervisningen skulle foregå på tysk eller hebraisk. I 1917, medens man endnu hørte kanonbulderet fra kampene mellem de retirerende tyrkiske styrker og de allierede, nedlagdes grundstenen til Det hebraiske Universitet i Jerusalem.

Under tyrkertiden havde skolevæsnet været domineret af en række udenlandske jødiske organisationer som de ovennævnte Alliance og Hilfs-

verein. I 1914 fandtes 14 skoler, hvor der kun undervistes på fransk, og i de 27 tyske skoler var undervisningssproget tysk, men straks efter den engelske erobring af Palæstina blev al undervisning centraliseret. I 1929 overgik disse opgaver til Jewish Agency's undervisningsdepartement, og til det jødiske nationalråds undervisningsafdeling, der i forening efter 1948 genopstod som det israelske undervisningsministerium.

Efter tre årtiers hebraisk-sproget undervisning var hebraisk det dominerende talesprog blandt jøderne i Palæstina ved statens oprettelse, skønt to af tre israelere havde været mindre end 15 år i landet. Da Israel efter fire års forløb havde modtaget næsten 700.000 immigranter og havde fordoblet sin befolkning, fandtes der i landet 1,3 mill. jøder, hvoraf kun 220.000 havde boet der før 1933 og med nogen ret kunne kalde hebraisk for deres modersmål. Immigranterne var blevet majoriteten. At hebraisk ikke gik til grunde i dette babel af over 70 sprog og dialekter, men tværtimod opstod som den eneste samlende faktor i dette kulturelle kaos, skyldes skolerne og hæren.

Allerede i 1920 besluttede verdenszionistbevægelsen at anerkende to slags skoler i Palæstina, de religiøse og de almindelige, og kort efter begyndte de nye kooperative og kollektive landsbyer at oprette deres egne skoler, hvor al undervisning foregik i overensstemmelse med socialistisk opfattelse. Disse tre skoleretninger var alle underlagt det nationale skolevæsen, men styredes af hver sin direktion, havde egne lærerseminarer, undervisningsinspektører og skemaer. Ved mandatperiodens slutning gik 53 % af skolebørnene i skoler hørende under den alm. retning, 24 % i religiøse og 23 % i arbejderskoler.

Efter 30 års virke stod det jødiske skolesystem, der var helt baseret på frivillig organisation, fuldt beredt til at danne rammen om den nye stats skolevæsen. I 1948 ændredes dets status med et pennestrøg til statens officielle undervisningsvæsen, der også overtog tilsynet med de arabiske skoler i landet. Den provisoriske regering, der oprettedes d. 14. maj 1948, omfattede mærkelig nok ikke et undervisningsministerium, formentlig ud fra den betragtning, at skolevæsenet var så velorganiseret, at det ikke krævede en ministers opmærksomhed i en regering, hvis hovedopgave det var at forsvare landet og genoprette de vitale institutioner, som var blevet nedlagt ved den engelske tilbagetrækning.

Undervisningsministeriets budget er vokset i takt med masseindvandringen. Det var i året 1956/57 på ca. 190 mill. kr., d. v. s. 6 gange så meget som i 1950/51, og er idag den næststørste post på regeringens ordinære budget, kun overgået af forsvarsministeriet.

Loven om tvungen og gratis skolegang for børn mellem 5 og 14 år viste sig snart utilstrækkelig, idet den ikke garanterede undervisning af de mange ældre børn, der aldrig havde fået selv elementær undervisning,

fordi de henslæbte deres barndom i koncentrationslejre eller orientalske ghettoer. Det blev derfor besluttet at udvide loven til også at gælde de børn mellem 14 og 17 år, (værnepligtsalderen), som ikke havde fuldendt grundskolen. Da masseindvandringen gjorde det illusorisk at tro, at loven med ét kunne føres ud i livet, delte man den i tre etaper. Første år gjaldt den alle børn fra 6 til 11, næste år fra 5 til 12 og tredie år fra 5 til 14. Forældrene kunne vælge mellem de tre tidligere nævnte skoleretninger, men hvis de ikke havde specielle ønsker, blev børnene sendt i den nærmeste skole.

Både af hensyn til de arabiske mindretal og til de orientalske jøder, som ikke var begejstrede for tanken om at sende børn i skole fremfor på arbejde, og som især så med uvilje på pigers undervisning navnlig i blandede klasser, indskærpede loven, at forældre, der ikke sender deres børn i skole regelmæssigt, kan idømmes bøde og i graverende fald tillige fængsel. Departementchefen for undervisningsministeriet fremhævede fornyligt, at »for de 5–14-åriges vedkommende blev skoleloven næsten fuldstændig gennemført, medens det i ringere grad er tilfældet for de 14–17-årige, der har været mere frit stillede«. Denne aldersgruppe, som er et af samfundets største problemer, tæller 100.000 unge, hvoraf 10 % er arbejdsløse, bl. a. fordi de ingen skole- eller faguddannelse har fået, og udgør derfor et i hvert fald potentielt kriminelt element.

Før statens oprettelse var den jødiske befolkning stærkt politisk bevidst og moden. Dette var en del af baggrunden for det tre-liniede skolesystem. Efter 1948 ændredes forholdene, idet de hundredtusinder af immigranter, der næsten alle var ukendte med Israels politiske institutioner og for manges vedkommende var analfabeter, ikke havde forudsætninger for selv at træffe det komplicerede valg mellem tre skolelinier. Forældrene handlede derfor ofte under tryk fra de politiske organisationers side, og når de rådspurgte de officielle repræsentanter i immigrantlejrene og ma'abaroth, var disse stærkt tilbøjelige til at svare i overensstemmelse med deres egen politiske indstilling. Mange immigranter kom fra lande, hvor familiens ve og vel beroede på, at man holdt sig gode venner med de regerende partier og deres repræsentanter, og troede derfor, at det f. eks. ville være mest hensigtsmæssigt at sætte børnene i socialistiske skoler. Tiden var kort sagt løbet fra skoleretningerne; men der krævedes alligevel stort politisk mod hos Ben Gurion til i 1951 at foreslå parlamentet at gennemføre en lov om et nationalt skolevæsen. Det skulle vare endnu 2 år, før det politiske klima i Israel muliggjorde dette skridt. I 1953 vedtog man den skelsættende lov og statsundervisning, hvorefter »det er forbudt at drive propaganda for et parti eller en politisk organisation«.

Skolesystemet er ikke bedre end skolerne, og skolerne er ikke bedre end lærerne, siger man. Skal skoleundervisningen bedømmes efter denne målestok, stod det sløjt til i de første år efter statens oprettelse. I en periode

Tabel V.

Elevantallet i israelske undervisningsinstitutioner. 1947/48 og 1957/58.

Undervisningsinstitution	1947/48	1957/58
Børnehaver	15.695	78.800
8-årig grundskole	67.464	347.300
Efterskoler for arbejderungdommen	–	11.500
Gymnasier	11.470	27.150
Tekniske skoler og landbrugsskoler	1.829	12.400
Lærerseminarer	1.255	5.050
Højere uddannelse	1.704	9.400
	99.437	493.100

for ca. 5 år siden var næsten halvdelen af alle underskolelærerne ukvalificerede, og det var nødvendigt at oprette lynkurser på nogle få måneder for at bibringe lærerne de mest grundlæggende begreber om undervisning. Situationen er langt bedre idag. Kun 25 % af underskolelærerne er uden seminarieuddannelse og underviser kun på betingelse af, at de samtidig læser til lærereksamen. Ministeriet må fortsat i mange tilfælde tage til takke med hvem der byder sig, når det gælder besættelsen af lærerposter i udviklingsområderne blandt primitive orientalske immigranter. Man har nu indledt et samarbejde med hæren, der eftergiver de kvindelige værnepligtige militærtjenesten – dog efter at de har gennemgået rekrutuddannelsen – hvis de i stedet rejser til udviklingsområderne.

Undervisningsministeriet har i det første tiår koncentreret sig om at udvikle grundskolerne ud fra den betragtning, at det er vigtigere, at alle kan lære at læse og skrive, end at nogle bliver analfabeter, og andre får lettere adgang til højere uddannelse. Følgelig anvender ministeriet kun ca. 3 % af sit årlige budget som tilskud til gymnasieskolerne. De første 8 års uddannelse er gratis, men gymnasieskolerne (secondary schools efter engelsk mønster) er enten private eller kooperative skoler, der ejes af lærere og forældre i forening. Kun et fåtal kan tillade sig at betale undervisningsgebyrerne, der er ganske betydelige.

Fremfor at give et generelt tilskud til gymnasieskolerne og dermed reducere alle elevers skolepenge har ministeriet valgt at uddele stipendier til ca. 25 % af de 25.000 elever i disse skoler, udvalgt efter dygtighed og forældrenes økonomiske forhold. 15–20 % af disse stipendier skal tildeles børn af orientalsk herkomst, men dette løser ikke problemet om højere uddannelse for disse børn. Dels har det vist sig, at et stipendium, der kun dækker skolepengene, ikke er tilstrækkeligt, fordi familien i mange tilfælde er afhængig af de større børns arbejdsindtægter, dels opnår orientalske børn gennemgående dårligere resultater i skolerne end de europæiske børn. Det dårligere resultat skyldes dels, at lærerne i skolerne udenfor hovedbyerne

er ringere end deres bykolleger, dels at børnene må udføre hjemmearbejde under primitive betingelser.

For tiden er der ca. 10 % orientalske børn i gymnasierne, og på universitetet i Jerusalem er 5,7 % af eleverne orientalske jøder, medens der kun er 3,2 % på den tekniske højskole i Haifa. Regeringen er klar over problemets alvor, og de få orientalske parlamentsmedlemmer undlader sjældent at fremhæve det. Det offentlige synes imidlertid ikke for øjeblikket økonomisk at magte den opgave at sikre de orientalske jøder den andel i den højere uddannelse, der tilkommer dem.

SUNDHEDSVÆSEN OG SOCIAL FORSORG

Det jødiske samfund i Palæstina forestillede sig den kommende jødiske stat som en social velfærdsstat efter skandinaviske forbilleder. Man var allerede godt på vej, da staten blev oprettet, og masseindvandringen umiddelbart kuldkastede alle planer. I de første år lykkedes det derfor ikke at bevare det vundne, men denne tilbagegang er siden fuldt ud indvundet. Hele tiden – selv medens man kæmpede med løsningen af de kolossale sundhedsproblemer, som tårnede sig op i de første fire år – har man fortsat planlægningen af velfærdsstaten, og allerede i 1954 blev første del af et omfattende sociallov-kompleks vedtaget af parlamentet. Det er et spørgsmål, om Israel kan tillade sig den byrde, som sociallovgivning medfører; måske lever man også i denne henseende over evne, men man lever i hvert fald i overensstemmelse med sine idealer.

Sociallovgivningens historie i Palæstina ligner til forveksling skolevæsnets. I 1935 krævede jøderne og araberne i forening, at mandatregeringen skulle begynde at indføre sygeforsikring for stats- og kommunalansatte palæstinensere, men englænderne fulgte aldrig denne henstilling. I 1945 vedtog ILO på et møde i Paris at kræve, at de forskellige mandatregeringer i Asien og Afrika skulle tage skridt til at indføre sociallovgivninger, men den engelske mandatregering fulgte heller ikke denne henstilling. Jøderne i Palæstina var overladt til selv at løse deres problemer i samarbejde med jødiske kredse i udlandet. I de sidste 5 år anvendte englænderne kun 3 % af mandatregeringens budget til sundhedsvæsenet; i 1945/46 beløb udgifterne sig til ca. 600.000 Palæstinapund, ca. 12 millioner danske kr. for en samlet jødisk-arabisk befolkning på 1,8 millioner. Mellem 5 og 10 % af mandatregeringens sundhedsbudget blev anvendt på de 650.000 jøder, resten gik til den arabiske sektor.

Kupat Cholim, de samvirkende fagforbunds sygekasse, der idag omfatter ca. 70 % af hele befolkningen, blev grundlagt allerede i 1912 under tyrkertiden af arbejderpionererne. Sundhedsmæssigt adskilte Palæstina sig dengang ikke fra de arabiske nabolande, idet der, bortset fra missionssta-

tionerne, ikke eksisterede noget egentligt sundhedsvæsen. Malaria var en landeplage, som udryddede hele arabiske landsbyer, og halvdelen af den arabiske befolkning led af trachoma. Situationen bedredes noget efter englændernes overtagelse af administrationen, men sundhedsvæsenet var stadig utilstrækkeligt. I 1930 androg det engelske sundhedsbudget således ca. 2 mill. kr., hvoraf ca. 70 % gik til lønningerne i regeringens sundhedsvæsen. I 1918 havde den amerikansk-jødiske organisation Hadassah oprettet et sundhedsvæsen i Palæstina, der ydede hospitalsophold og almindelig lægebehandling til både jøder og arabere, og i 1930 var Hadassahs budget større end det engelske.

Kupa Cholim, Hadassah og de sundhedstjenester, som organiseredes af de jødiske kommunalforvaltninger udvikledes parallelt i årene frem til statens oprettelse. De er ikke siden koordineret til et nationalt sundhedsvæsen, men virker stadig separat ti år efter Israels oprettelse. Tilsammen formåede de inden 1948 at skabe et samfund, der med sine 600.000 medlemmer kunne regnes blandt de sundeste i verden. Palæstinas jøder var af lav gennemsnitsalder, idet den engelske mandatregering ikke tillod hverken syge eller gamle at indvandre, med mindre de kunne bevise, at de var økonomisk uafhængige. Samtidig havde den zionistiske idé – i hvert fald indtil jødeforfølgelserne begyndte i Tyskland i 1933 – hovedsagelig tiltrukket unge mennesker. Middellevetiden var ca. 70 for kvinder og 67 for mænd, og dødeligheden blandt de laveste i verden, kun 6,4 pr. 1000 indbyggere.

Tabel VI.

Sundheds- og befolkningsstatistik fra udvalgte lande før perioden 1951–56.

Land	Fødsels-hyppighed pr. 1.000 indbyggere	Spædbørns-dødelighed pr. 1.000 levende fødsler	Dødelighed pr. 1.000 indbyggere	Netto befolknings-tilvækst	Middel levetid (mænd)[1]	Middel-levetid (kvinder)[2]	Antal indbyggere pr. læge	Antal hospitals-senge pr. 1.000 indbyggere
Argentina	24,6	65	8,7	15,9	56,9	61,4	1.300	6,4
Belgien	18,6	40,8	12,2	4,6	62,0	67,3	1.000	7,1
Ægypten	44,7	129	19,3	25,4	35,6	41,5	3.600	1,6
Frankrig	18,6	38,6	12,2	6,4	63,6	69,3	1.100	11,0
Indien	25,8	114,2	13,1	12,7	32,45	31,66	5.700	0,4
Israel (jøder)	26,7	32	6,3	20,4	67,5	70,5	435	6,4
Israel (minoriteter)	47,1	59	9,3	37,8	–	–		
Jordan	36,2	–	11,2	25,0	–	–	6.100	1,4
Libanon	25,2	–	5,4	19,8	–	–	1.300	6,5
Mexico	46,2	80,5	13,3	32,9	–	–	2.400	1,1
New Zealand	24,9	20,1	9,0	15,9	68,3	70,63	720	13,5
Persien	19,4	–	6,9	12,5	–	–	8.500	0,4
Sverige	14,3	17,4	9,4	5,4	69,04	71,5	1.400	14,3
USA	24,6	26,5	9,3	15,3	66,6[2]	72,6[2]	770	10,1
USSR	25,6	–	8,4	17,2	–	–	760	4,9

[1] Middellevetiden er kalkuleret på grundlag af materiale indsamlet i perioden 1947–56.
[2] Gælder udelukkende hvide.

Fra 1948 stillede masseimmigrationen de israelske sundhedsorganisationer overfor helt nye problemer. Der fandtes næsten ingen hospitalssenge for kronisk syge i de eksisterende institutioner, og kun 225 hospitalssenge for spædbørn og småbørn. De eksisterende ressourcer var tilstrækkelige til at dække den »gamle« befolknings behov, men i de første to år kom 50.000 gamle over 60 år til Israel, heraf mange kronisk syge. Af de næsten 400.000 immigranter var 20 % børn under 9 år, som i mange tilfælde også krævede hospitalsindlæggelse. Samtidig var det klart, at det frivillige Kupat Cholim system, der i 1947 dækkede 50 % af Palæstinas jødiske befolkning, d. v. s. alle medlemmer af de samvirkende fagforbund samt deres familier, ikke var tilstrækkeligt til løsning af immigranternes sundhedsproblemer. Den frivillige forsikring krævede et uddannelsesniveau og indtjeningsevne, som de fleste af immigranterne var foruden. Med statens oprettelse trådte to nye institutioner ind i billedet. Det israelske sundhedsministerium, der tog sig af immigrantforsorgen, medens Kupat Cholim og Hadassah fortsatte at betjene den »gamle« befolkning, men dog så hurtigt som muligt udvidede deres kapacitet for at lette sundhedsministeriet løsningen af opgaverne. Da Kupat Cholim tilhører en politisk institution, nemlig Histadruth, er der siden organiseret fire lignende, men langt mindre betydningsfulde frivillige sygekasser, knyttet henholdsvis til de religiøse partier, Heruth-partiet og det konservative almindelige zionistparti. Ca. 70 % af hele den israelske befolkning er i dag knyttet til Histadruths Kupat Cholim, og yderligere ca. 10 % er medlemmer af de små sygekasser, således at over 3/4 af befolkningen idag er frivilligt sygeforsikret.

Det er måske et af de mest imponerende resultater israelerne kan notere i løbet af det første tiår, at det lykkedes at løse næsten alle de problemer, masseimmigrationen skabte for sundhedsforsorgen og forhindre større katastrofer. Den eneste epidemi, som truede en overgang, var koppeepidemien i 1949/50, men den blev hurtigt slået ned. Immigranterne bragte nye sygdomme til landet, som man aldrig tidligere havde diagnosticeret i Israel, eller sygdomme som man forlængst havde udryddet.

Idag er sundhedstilstanden tilfredsstillende. Levestandarden er relativt høj, og ernæringsmæssigt befinder Israel sig blandt de såkaldte store levnedsmiddelforbrugere i verden. Kalorieforbruget pr. indbygger er ca. 3.000 pr. dag, ca. 10 % lavere end i Danmark, men det må her tages i betragtning, at det varme israelske klima stiller mindre krav til kalorieforbruget end det danske. Med hensyn til vitaminindhold i kosten samt protein- og mineralforbrug hører Israel til i mellemklassen, sammen med lande som Grækenland, Italien og Frankrig.

Der er en læge pr. 440 indbyggere, sammenlignet med 960 indbyggere i England og 1.200 i Frankrig, og tandlægerne har gennemsnitlig blot 1.300 patienter at behandle, medens der i England er 1 tandlæge pr.

4.000 indbyggere og i Frankrig 1 pr. 4.200. Dette forhold, som skyldes det store antal læger, der flygtede til Israel fra Europa især i 30-erne, vil imidlertid ændres i løbet af de næste 15 år, da 50 % af de for tiden praktiserende læger til den tid vil være pensioneret. Halvdelen af alle israelske læger er nemlig over 50 år, og 25 % er over 60 år. Der er 12.300 hospitalssenge idag sammenlignet med 4.626 ved statens oprettelse, d. v. s. at der er 3,1 hospitalsenge pr. 1.000 indbyggere sammenlignet med 5,1 pr. 1.000 i USA (1953) og 3,8 pr. 1.000 i Belgien (1953).

Den manglende koordinering af den israelske sundhedstjeneste fører selvfølgelig til overlapning visse steder og til »hvide områder«, hvor ingen organisationer er aktive andre steder. Man har foreslået at nationalisere Kupat Cholim, der jo i forvejen betjener majoriteten af befolkningen, men planen støder på modstand fra arbejderpartiernes side. En del af De samvirkendes styrke ligger netop i at de giver deres medlemmer adgang til at blive behandlet i de bedste sundhedsinstitutioner i landet. Mange arbejderpolitikere frygter, at hvis Kupat Cholim overgår til regeringen, vil Histadruth miste tiltrækningskraften for mange mennesker, der i og for sig ikke har nogen speciel interesse iøvrigt i at være organiserede.

Da der for øjeblikket ikke synes at være praktisk mulighed for at organisere et nationalt sundhedsvæsen omkring de eksisterende institutioner, undersøger man for tiden en form for funktionel arbejdsdeling, som den næstbedste løsning.

I løbet af få år har Israel lagt grundlaget til fremtidens velfærdsstat, og samfundet erkender sit ansvar for, at dets medlemmer har garanteret et anstændigt minimum i indtægt, sundhed, uddannelse, bolig etc. Begrebet velfærdsstat var uløseligt knyttet til selve tanken om en jødisk stat, og da Israel blev oprettet, stod det klart for næsten alle, at man fra første færd måtte fortsætte med at udvikle de frivillige velfærdsorganisationer, der var opstået indenfor rammerne af det jødiske samfund i Palæstina og supplere dem med statsligt initiativ og støtte. Endnu medens krigen rasede i 1949, nedsatte finansministeren i januar måned en komité, der skulle formulere et udkast til en Sociallovgivning. En velfærdsstat indebærer jo bl. a. en omfordeling af nationalindkomsten, og i højrepolitiske kredse rejste der sig kritik af, at arbejderregeringen forsøgte at omfordele en nationalindkomst, som Israels befolkning ikke tjente ved egen indsats, men som i hovedsagen var baseret på økonomisk hjælp fra udlandet. Regeringen gav imidlertid ikke efter i princippet, selvom man med tiden fik mere forståelse af, at de økonomiske realiteter ikke lod sig ignorere. Sociallovforslaget blev gennemarbejdet af forskellige komitéer og blev i sin endelige form forelagt parlamentet til første behandling i februar 1952, – den dag Ben Gurion gav meddelelse om regeringens nye drastiske anti-inflations program. Da loven blev endelig vedtaget i november 1953, var den mere i overensstem-

melse med Israels økonomiske muligheder, selvom den stadig kritiseredes for at være »over evne«. Helt at udsætte sociallovgivningen var utænkeligt, i de flestes øjne ville det være at forråde selve det ideologiske grundlag for den nye stats eksistens.

I 1932 organiserede Histadruth en arbejdsløshedsfond, en sygeforsikring, alderdomsforsikring etc. Det er karakteristisk for Histadruths økonomiske politik, at arbejdsløshedsfonden kun sjældent udbetalte direkte understøttelse, men i stedet anvendes som en lånefond, hvorfra Histadruth-virksomheder kan låne kapital til ny-investeringer, der kan skabe beskæftigelse. I overensstemmelse med denne politik blev lånefondens navn i 1952 ændret fra Arbejdsløshedsfonden til Beskæftigelsesfonden. Den samme indstilling til arbejdsløshedsunderstøttelse gør sig også gældende i regeringens beskæftigelsespolitik. Der findes ingen arbejdsloshedsunderstøttelse overhovedet i Israel, men regeringen er forpligtet til at beskæftige alle arbejdssøgende, som ikke finder arbejde gennem arbejdsanvisningskontorerne. Fremfor at uddele understøttelse investerer regeringen i offentlige arbejder, hvis økonomiske værdi ofte er tvivlsom, men hvis psykologiske betydning er stor.

Tabel VII.

Antal ubeskæftigede i forhold til arbejdsstyrken. 1954 og 1955.

År	Dagligt gennemsnit	% af arbejdsstyrken
1954.....	13.455	2,6
1955.....	10.738	1,5

Ovennævnte tal omfatter kun arbejdsløse, der er registreret af arbejdsanvisningskontorerne. Imidlertid er mange af de arbejdere, som ifølge statistiken skulle være beskæftigede, i virkeligheden kun delvis beskæftigede. Det er f. eks. tilfældet med mange nye immigranter i udviklingsområderne, som har ca. 100 arbejdsdage om året, og en indtægt på ca. 200 kr. pr. måned. Regeringen må konstant beskæftige 10.000 arbejdere pr. dag for at holde arbejdsløsheden nede.

BYGGERI – DE ØKONOMISKE OG SOCIALE PROBLEMER

Masseimmigrationen stillede regeringen overfor kravet om massebyggeri, men samtidig krævede økonomien produktive investeringer, der kunne skabe varig beskæftigelse for befolkningen og føre Israel ind på den vej, der leder til økonomisk uafhængighed. Valget var vanskeligt, bl. a. fordi produktive investeringer i en række tilfælde ikke har større øjeblikkelig virkning på beskæftigelsesniveauet, medens massebyggeriet skabte en voldsom, omend kortvarig, økonomisk aktivitet, der tjente til i første omgang

at løse problemet om immigranternes beskæftigelse. Samtidig kunne regeringen gennemføre planerne om at likvidere de midlertidige immigrantboliger. 37 % af de samlede investeringer fra 1949 til 1955, der ialt androg ca. 8 milliarder kr., gik til byggeri. Ialt er der i det første tiår blevet bygget 253.000 lejligheder, heraf har private bygherrer bygget de 50.000, resten fordeles på de forskellige offentlige boligselskaber og regeringen.

M. h. t. boligforhold kendetegnes Israel af træk, som er almindelige for underudviklede lande i Asien og Afrika. Der er imidlertid den afgørende forskel, at det israelske boligmarked er præget af en dynamisk aktivitet, således at man i løbet af ca. 15 år mener at nærme sig en tilfredsstillende løsning på problemet.

I Europa karakteriseres en lejlighed som overbefolket, hvis den bebos af mere end 1,5 person pr. værelse. Selvom man i Israel må tage de gunstige klimatiske forhold og befolkningens levevaner i betragtning, er forholdene langtfra tilfredsstillende. I 1955 havde man 2,3 personer pr. værelse, medens israelske boliger i gennemsnit var på 1,7 værelser.

Tabel VIII.

Antal værelser pr. lejlighed og boligtætheden i forsk. europæiske lande og Israel.

	År	Antal værelser pr. lejlighed	Antal personer pr. værelse
Belgien	1953	3,9	0,7
England	1953	4,6	0,8
Frankrig	1954	3,6	1,0
Grækenland	1953	2,1	2,3
Italien	1954	3,2	1,3
Israel	1955	1,7	2,3

Disse tal fortæller naturligvis ikke hele sandheden om boligforholdene i Israel sammenlignet med lande i Europa, idet boligstandarden d. v. s. boligernes alder og tekniske udstyr også må tages i betragtning. Det anslås f. eks., at 4 millioner boliger i Frankrig og 2,5 millioner i England er over 100 år gamle, og at f. eks. 6 % af alle engelske lejligheder ikke er udstyret med rindende vand. De israelske lejligheder er teknisk set veludstyrede, idet alle har elektricitet og rindende vand. Men medens lejlighederne for flertallets vedkommende er mindre end ti år gamle, er de ofte bygget i hastværk, af ufaglært arbejdskraft og med dårlige materialer, således at man må regne med en relativt lav levetid for disse boliger.

De første års byggeri var ikke blot dårligt i teknisk henseende og ser allerede idag ud som slumkvarterer, men det var tillige forkert planlagt. Først i de sidste par år har arkitekter og sociologer haft tid og tilstrækkelig erfaring til at beskæftige sig med de sociologiske problemer, som knytter sig til bygning af boliger for en så sammensat befolkning som den israelske,

der repræsenterer et udvalg af alverdens boligvaner, fra de tripolitanske hulejøder, der levede under jorden, indtil de kom til Israel, over de kurdiske bjergjøder og de marokkanske ghettojøder til de vest- og østeuropæiske immigranter. Ikke alene var immigranternes boligvaner meget forskellige, men de skulle tillige bosættes i egne af landet med vidt forskelligt klima, som stiller varierende krav til boligernes konstruktion. Fremfor at tage individuelle hensyn byggede man i begyndelsen standardboliger over hele landet. Boligerne bestod som regel af to værelser, køkken, entré samt toilet og brusebad. De orientalske immigranter var imidlertid ofte vant til at koge i det fri og var ikke indstillet på at ændre levevaner, fordi arkitekterne ikke vidste bedre. De fortsatte med at koge i det fri og brugte køkkenet til hønsestald eller pulterkammer. Værelseinddelingen var også i strid med orientalsk leveform, der er baseret på et meget intenst familieliv. En familie ville ikke leve adskilt i to værelser, men ønskede ét stort rum.

En afgørende ændring indtraf i 1952, da regeringen indførte sin Nye Økonomiske Politik. Israels Pund blev devalueret, regeringen indførte bedre kontrolmetoder, og kreditstramningen førte til en nedskæring af det inflationært betonede private byggeri, således at faglært arbejdskraft blev disponibel for offentligt byggeri. I samme periode begyndte den vesttyske forbundsrepublik at svare erstatningsbetalinger til Israel i form af bl. a. byggematerialer, hvilket yderligere tvang priserne ned.

Alle Arbejdsministeriets huse bliver udlejet til immigranter, og lejen varierer dels med boligens størrelse dels med dens geografiske beliggenhed. Jo længere immigranterne flytter sydpå, desto billigere bliver huslejen. Lejlighederne koster gennemgående fra 50–60 kr. pr. måned, og huslejen stiger en smule, for hvert år immigranten har opholdt sig i landet og derfor må antages at være blevet bedre situeret. Det er imidlertid meningen, at lejlighederne med tiden skal overtages af lejerne.

GRUNDPROBLEMERNE I ISRAELS ØKONOMI

Israel konfronteredes efter 1948 med nye og overvældende økonomiske problemer, og allerede fra fødslen var staten arveligt belastet med en »idealistisk« indstilling til de økonomiske problemer. På baggrund af erfaringerne fra den før-statslige periode er denne indstilling forståelig, men den voldte især i de første år mange vanskeligheder og resulterede i dyre fejltagelser.

Den »idealistiske« indstilling stammende fra zionistbevægelsens og pionerernes bestræbelser på at genopbygge et jødisk samfund i Palæstina uden hensyn til omkostninger eller menneskelig indsats. De zionistiske ledere nægtede simpelthen at indse det berettigede i at anlægge en traditionel økonomisk vurdering af det zionistiske koloniseringsarbejde. Hvis genopbygningen

af en jødisk stat skulle kalkuleres som et almindeligt forretningsprojekt, kunne man lige så godt lade opgaven ligge. Hvem turde kræve rentabilitetsberegninger af folk, som var gået i gang med at skabe historie? Resultatet var, at penge mistede næsten enhver betydning som værdimåler. Investeringsbeslutninger blev taget ud fra nationale og strategiske hensyn, og først siden kom turen til de økonomiske kalkulationer. Desuden havde man ingen at stå til regnskab overfor. De zionistiske fonds indsamlede penge blandt hundredetusinder af jøder verden over, som betragtede det som en hellig pligt at støtte de relativt få, som var rejst til Palæstina. Det lå således i selve det zionistiske eksperiments natur, at økonomiske overvejelser blev af sekundær betydning. Der var noget odiøst ved profitmotivet, som skulle være fremmed for den nye jødiske menneskетype, der skulle udvikles i Palæstina.

Dette var den økonomiske tradition, som Israel fik i dåbsgave. Før 1948 havde Palæstinas jødiske ledere haft én ting for øje, at opbygge og styrke det jødiske samfund; resten skulle den engelske mandatregering – i hvert fald teoretisk – tage sig af. Efter 1948 skulle de samme ledere til at løse problemer af en helt ny karakter vedrørende f. eks. handels- og betalingsbalance, budgettering af det offentliges indtægter og udgifter, kredit- og rentepolitik og industriel planlægning. Med deres traditionelle »idealistiske« indstilling til økonomi var Israels ledere selvfølgelig dårligt rustede til at tage kampen op, men det må indrømmes, at de fleste af dem er gået over tærskelen til Israels næste tiår bedre rustede end i 1948. Et utal af politiske, militære og sociale faktorer hindrer dem imidlertid fortsat i at drage de naturlige konsekvenser af deres erfaringer. Israels første præsident, professor Chaim Weizmans berømte udtalelser, at »den der ikke tror på mirakler i Israel, er ikke realist«, gælder ikke længere på det økonomiske område. Mirakkeløkonomiens tid er forbi. Det sidste mirakkel af format skete i september 1952, da Israel underskrev den skadeserstatningsoverenskomst, hvorefter Vesttyskland skal betale 822 mill. dollars i løbet af 12–14 år. En mere økonomisk betonet indstilling er ved at trænge igennem; men så længe Israel er i krig med araberne, og så længe regeringen er indstillet på at indfri sine forpligtelser til at holde døren åben for immigration, vil vitale problemer i den israelske hverdag ikke kunne løses efter økonomiske synspunkter.

Den israelske økonomi er fortsat en krigsøkonomi. Den nuværende tilstand mellem krig og fred i forholdet til de arabiske naboer bygger på en meget følsom militær balance, og israelerne er overbevist om, at i det øjeblik araberne føler sig militært overlegne, vil de gøre alvor af deres trusler om at tilintetgøre Israel. Der er udenlandske iagttagere, som finder israelernes frygt overdreven, men uanset hvem der har ret, er det klart, at israelerne ikke kan tillade sig at løbe nogen kalkuleret risiko med landets eksi-

stens som indsats. Efter den czekisk-ægyptiske våbenaftale i 1956 er den israelske forsvarsbyrde atter stigende. I det første ti-år har forsvarsudgifterne beløbet sig til 700 mill. dollars, men denne oplysning giver kun en del af billedet. Krigsøkonomien øver f. eks. indflydelse på industri- og landbrugsplanlægningen, idet man investerer kapital, ikke hvor det er mest rentabelt, men hvor strategiske hensyn gør det påkrævet. Talrige nye landsbyer er siden 1948 lagt i egne, som man under fredelige forhold ville have ladet ligge ubeboede. Man kunne f. eks. have absorberet langt flere mennesker på kystsletten, men i stedet tvinges man til at sprede befolkningen og bygge byer og landsbyer langs grænserne og sydpå i Negev-ørkenen. For at opbygge et landbrug i disse egne må man anlægge overrislingssystemer, og for at skabe beskæftigelse i de nye byer må man anlægge fabrikker fjernt fra jernbaner, havne, lagre etc. Vandet der pumpes sydpå passerer pumpestationer, der henter deres strøm fra det centrale højspændingsnet, men alligevel har hver pumpestation sit eget kraftværk sprængt dybt ned i jorden eller i bjergene. Disse kraftværker er næsten aldrig i brug, men er nødvendige for det tilfælde, at araberne skulle bombardere de centrale kraftværker og forsøge at afskære Sydisraels vandforsyning. Af strategiske grunde har man endv. indtil for ganske nylig bygget husmandssteder og kooperative landsbyer i Israel for de nye immigranter, selvom det længe har været klart, at markedet er mættet med grøntsager, fjerkræ, æg og andre af de produkter, der danner grundlaget for mange af de nye immigranters landbrug. I stedet mangler samfundet industriafgrøder som f. eks. sukkerroer, bomuld, jordnødder osv., som bedst dyrkes under stordrift af landarbejdere. Landarbejdere er imidlertid hele verden over mobile, og af forsvarshensyn har man ønsket en landbefolkning, der er rodfæstet og er parat til at kæmpe til det sidste fremfor at lade sig evakuere i tilfælde af et arabisk angreb. Disse og mange andre økonomisk set irrationelle beslutninger har deres pris, som israelerne vil komme til at betale, længe efter at krigstilstanden mellem Israel og de arabiske lande er ophørt. Det må også nævnes, at de arabiske landes økonomiske blokade koster Israel ca. 40 mill. $ årligt.

Lignende forhold gør sig gældende for immigrationspolitikkens vedkommende. Økonomien må tilpasses immigrationen, ikke omvendt. Den israelske regering føler det som en historisk pligt at holde døren åben for immigranter, og mange israelere føler, at gennem denne indsats virkeliggøres profeternes forjættelser. På denne baggrund er det vanskeligt at anvende så prosaiske begreber som absorberingskapacitet og valutaunderskud. Forsvar og immigration er i høj grad bestemmende for den økonomiske situation og hæmmer udviklingen henimod stabilitet og økonomisk uafhængighed.

FAGBEVÆGELSEN OG DEN OFFENTLIGE SEKTORS INDFLYDELSE PÅ DEN ØKONOMISKE UDVIKLING

Det var den socialistiske zionismes ideal at bygge et samfund uden klasser baseret på social tryghed og aflønning efter behov. De socialistiske partier og fagbevægelsen Histadruth havde allerede før 1948 formuleret disse idealer til praktisk politik, og da den nye stats ledere i hovedsagen kom fra de organisationer, der bekendte sig til den socialistiske zionismes ide, var det naturligt, at de fra første færd forsøgte at forme den nye stat i overensstemmelse med socialistiske velfærdsprincipper og bibelens lære om social retfærdighed. Israels befolkning kunne selvfølgelig ikke financiere velfærdsstatens udgifter. Men takket være den store kapitalimport som har fundet sted i de første ti år, og som i vidt omfang har bestået af gaver, har det været muligt at fremme opbygningen af den sociale forsorg og den gratis undervisning, gennemføre et stort boligbyggeri og tillade et stigende forbrug, uden at det er gået alvorligt ud over investeringen i kapitalgoder til produktionen.

Velfærdsholdningen passede glimrende til pionersamfundet før 1948, men har skabt psykologiske problemer i masseimmigrationens Israel. Nogle tog selvfølgelig ikke skade af den; hos dem førte denne holdning til en stærkt udviklet ansvarsfølelse overfor samfundet, offervilje, høj arbejdsmoral med deraf følgende høj produktivitet etc. Men mange andre kom til at betragte det offentliges velfærdsholdning over for individet som en ret uden tilsvarende forpligtelser med deraf følgende slendrian, ulyst til at arbejde etc. Flertallet af immigranterne fra tiden efter 1948 svarede ikke til den socialistiske zionismes idealbillede, og især fagbevægelsen er kommet ud i en tragisk ideologisk konflikt efterhånden som det viser sig, at den enten må omformulere sine idealer i overensstemmelse med de nuværende realiteter, eller i ideologisk henseende komme fuldstændig ud af trit med størsteparten af sine medlemmer. Udviklingen har endv. medført, at fagbevægelse og regering ofte er uenige – ikke om de endelige mål, men om midlerne.

For fagbevægelsens vedkommende gav lighedsidealet sig først og fremmest udtryk i Histadruths lønpolitik. Denne politik var baseret på en grundløn, der kun varierede lidt efter den ansattes stilling i virksomheden. Hertil kom betaling for anciennitet, familietillæg, overarbejdspenge samt et dyrtidstillæg beregnet efter grundlønnen. Faktorer som ansvar og uddannelse vejede således næsten ikke til, og i princippet anerkender Histadruth endnu ikke berettigelsen af at en professor får højere løn end en arbejdsmand. Under den fortsatte inflation har dyrtidsreguleringen yderligere udvisket de i forvejen beskedne lønforskelle. Bitterheden især blandt akademikerne voksede efterhånden, som deres levefod faldt i forhold til såvel faglærte som ufaglærte arbejderes: I 1954 nedsatte regeringen en lønkommission, der

skulle fremlægge forslag til ny aflønning af akademikere og højere embedsmænd, og kort efter valgene i 1955 forelagde kommissionen sin rapport, hvori man anbefalede regeringen en ny lønskala for akademikere og højere embedsmænd bygget over forholdet 3,5:1 mellem nettolønningerne for højeste og laveste grad, i stedet for som hidtil 2:1. I april 1955 godkendte regeringen i princippet kommissionens anbefaling, skønt man for det første vidste, at fagbevægelsen ville sætte sig imod den nye lønskala, fordi den favoriserede akademikerne på arbejdernes bekostning, og for det andet ikke anede, hvorledes man skulle finansiere lønstigningerne. Histadruth reagerede som ventet kraftigt mod regeringens beslutning og truede med at kræve almindelige lønforhøjelser for alle arbejdere. Stillet overfor denne trusel, på et tidspunkt hvor landets økonomi var uhyre anspændt og sårbar på grund af den intensiverede oprustning, man havde sat igang efter den czekiskægyptiske våbenaftale, gik regeringen fra sit løfte til akademikerne. I februar 1956, medens der hvilede almindelig krigsfrygt over landet, strejkede akademikerne med lægerne i spidsen, fulgt af universitetslærerne, ingeniørerne og mange andre akademiske grupper. Da regeringen til sidst bøjede sig for akademikerne, betød det tillige et alvorligt ideologisk nederlag for fagbevægelsen.

Histadruths lønpolitik førte ligeledes til uenighed med regeringen. Histadruth havde gennem årtier været en slags »stat på vej«. Der fandtes ingen konflikt mellem fagbevægelsens mål og den toneangivende socialistiske zionistbevægelse i Palæstina. Histadruth opfyldte mange af de forpligtelser, som den engelske mandat-regering lod ligge, skolevæsen, sundhedsforsorg, udvikling af jødisk industri og landbrug, forsvar, transport osv.; en strejke mod Histadruths vilje var utænkelig før 1948. Da regeringen i princippet anerkendte berettigelsen af lønforskelle mellem akademikere og arbejdere, så Histadruth sig nødsaget til at forsvare arbejdernes rettigheder. Der herskede voksende utilfredshed med fagbevægelsens passive holdning overfor akademikernes forsøg på at få en større del i nationalindkomsten, og især de to socialistiske partier, der står til venstre for Mapai, som nærmest svarer til Socialdemokratiet i Danmark og Labour i England, forsøgte at slå mønt af situationen. Histadruth måtte derfor i 1956 kræve almindelig lønforhøjelse for alle arbejdere, skønt det var klart, at en almindelig lønforhøjelse bl. a. ville betyde, at endnu en del af nationalindkomsten blev dirigeret fra investering til konsum og landet gjort endnu mere afhængigt af økonomisk hjælp fra udlandet. Følgerne viste sig hurtigt. I begyndelsen af 1957 begyndte en ny prisstigning, samtidig med at eksporten faldt. Histadruth havde som fagbevægelse følt sig tvunget til at forsøge at begrænse løndifferentieringen mellem akademikere og arbejdere for at opretholde et ligelønsprincip, som man alligevel på et eller andet

tidspunkt må frafalde, og havde påtvunget regeringen en almindelig lønstigning, som var skadelig for landets økonomi, fordi den ikke var baseret på en tilsvarende stigning i produktiviteten. Mapai, der kontrollerer både Histadruth og regeringen er fanget i en konfliktsituation. Som socialistisk parti er det forpligtet af sin fortid til at bestræbe sig for at skabe et klasseløst samfund, og først og fremmest søge at forhindre, at arbejderne splittes i økonomiske grupper. Som regeringsparti, må det stræbe efter at realisere mål, som set fra et nationalt synspunkt er ønskelige, nemlig højere produktivitet, uddannelse af specialister som kun kan forventes at investere i videre uddannelse, hvis de senere kan nyde frugten af investeringen i form af højere lønninger etc. etc.

Idealet om social lighed viser sig ikke modstandsdygtigt i det israelske samfund, hvor social status ikke længere bestemmes af ens andel i den nationale genrejsning, men snarere af ens forbrugsevne. Den socialistiske zionismes andet hovedprincip, social tryghed, står derimod stadig urokket, skønt Histadruth også her er konfronteret med et dobbelt loyalitetsproblem, nemlig ansvaret for arbejderens sikkerhed og for nationens vel. Det er således overordentlig svært at afskedige fast ansatte arbejdere i Israel, idet en person, som har arbejdet i et år på samme arbejdsplads, er sikret mod tilfældig opsigelse. Arbejdsgiveren kan kun skride til opsigelse efter forudgående forhandling med den lokale arbejderkomité, der repræsenterer Histadruth. Når der endelig kan opnås enighed om afskedigelser, sker disse ikke i overensstemmelse med arbejdsgiverens ønske og de enkelte arbejderes kvalifikationer, men efter anciennitet – den der kommer sidst ind skal først ud. Dette kan medføre, at en arbejdsgiver bliver tvunget til at beholde en ineffektiv arbejder for at kunne holde på den sidst tilkomne arbejder, der er meget mere produktiv.

Samtidig med at fagbevægelsen går uhyre vidt for at sikre arbejdere mod opsigelser, er den med fuld overbevisning gået ind for at øge produktiviteten i Israel, og Histadruth er sammen med arbejdsgiverforeningen og Arbejdsministeriet engageret i et storstilet forsøg på at forbedre udnyttelsen af arbejdskraft og maskiner, reducere ulykker på arbejdspladsen, forbedre kvalitetskontrol og indføre nye produktionsmetoder gennem en undervisningsvirksomhed, som omfatter alle, der er engageret i produktion fra direktører til lagerforvaltere og arbejdere. I løbet af de sidste ti år er produktiviteten i Israel steget ca. 4 % om året, men det må tages i betragtning at særlige forhold har spillet ind. Dels var begyndelsesniveauet i 1948 meget lavt, således at man ved anvendelse af meget elementære former for produktivitetsforbedring kunne frembringe forbløffende resultater, og dels er den israelske økonomi i de sidste ti år blevet fuldstændig moderniseret med nye maskiner. Til trods for at den israelske arbejder ofte har de mest mo-

derne produktionsmidler til sin disposition, er hans produktivitet imidlertid stadig lav, i gennemsnit ca. halvdelen af den vesteuropæiske arbejders, og det står klart for både arbejdere og arbejdsgivere, at her ligger det næste tiårs store problem.

I mange tilfælde har det imidlertid vist sig, at fagbevægelsen ikke har været beredt til at tage skridtet fuldt ud i bestræbelserne for at øge produktiviteten og har nægtet at acceptere produktivitetsafskedigelser. Mange arbejdsgivere betragter derfor spørgsmålet om højere produktivitet som uløst, indtil Histadruth beslutter at acceptere afskedigelse af overflødig arbejdskraft. Ben Gurion har i denne forbindelse udtalt, at »en arbejder skal kun beskæftiges, hvor hans arbejde er påkrævet og effektivt. En arbejder viser sin mangel på respekt for arbejdet og for sig selv, hvis han modtager løn for arbejde, som er upåkrævet eller ineffektivt. Når overflødige arbejdere bliver afskediget, er det statens opgave at overføre dem til andre arbejdspladser«. I en ekspanderende økonomi som den israelske, mener Histadruth imidlertid, at det ikke er påkrævet at afskedige arbejdere for at gøre virksomhederne konkurrencedygtige. Såvel det hjemlige marked som eksportmarkedet er i stadig udvikling, og selvom det efter en rationalisering af en virksomhed viser sig, at der er overflødig arbejdskraft, vil denne hurtigt kunne opsuges i *samme* virksomhed på produktive arbejdssteder, efterhånden, som øget afsætning medfører større produktion.

Israel er trods det første tiårs imponerende resultater stadig kun på begyndelsesstadiet af udviklingen henimod økonomisk uafhængighed. Henved 70 % af befolkningens levnedsmiddelbehov dækkes nu af landbrugsproduktionen, som fortsat er i stærk udvikling, og som nu bidrager med 40 % af den totale eksport. Oprindeligt var det planlagt, at man i 1960 skulle være fuldstændig selvforsynende samt at importen af foderstoffer, maskiner og brændstof til landbruget skulle kunne dækkes af indtægterne ved landbrugseksporten. Omkring 1951 havde man imidlertid alt land under plov, som kunne dyrkes uden overrisling, og yderligere udvikling afhang af overrislingsplanernes gennemførelse. De politiske problemer i forbindelse med overrisling af Negev-ørkenen er imidlertid stadig uløste, idet det bl. a. endnu ikke er lykkedes FN at overtale Syrien til at lade Israel gå igang med at gennemføre planerne om transport af en del af Jordan-flodens vand ned til ørkenen. Israel behøver formelt ikke at vente på en sådan tilladelse, da hele Jordan-floden flyder gennem israelsk territorium. Men hidtil har Israel afholdt sig fra at gå igang med projektet efter henstilling fra FN for ikke yderligere at komplicere situationen i Mellemøsten. Dette vil formodentlig medføre, at i stedet for at være selvforsynende i 1960, vil Israel stadig have et underskud på ca. 40 mill. dollars på landbrugs-balancen.

De begrænsede muligheder for udvikling af det israelske landbrug kræ-

ver, at man i det næste tiår koncentrerer sig om udvikling af industrien. »Enten bliver Israel et industriland«, siger en af USAs fremtrædende økonomer, Oscar Gass, der i nogle år har virket som rådgiver for Israels regering, »eller også vil landet for tid og evighed være afhængigt af udenlandsk filantropi«. Myndighederne er ikke uenige i denne bedømmelse, og industriinvesteringerne, som i det første tiår har udgjort ca. 20 % af bruttoinvesteringen, vil blive yderligere fremskyndet i den nærmeste fremtid. Da Israel kun frembyder begrænsede muligheder for profitsøgende privatkapital, er landet næsten udelukkende afhængigt af offentlige investeringer og offentligt initiativ. Denne situation har eksisteret i mange år, og har medført, at Israels økonomi er domineret af en mangfoldighed af kooperative selskaber og virksomheder, der er tilsluttet Histadruth. Sammen med Histadruths egne industrivirksomheder udgør de arbejderbevægelsens økonomiske sektor, som beskæftiger ca. 1/4 af alle arbejdere i landet og i 1956 indtjente ca. 1/3 af nationalindkomsten. Hertil kommer de regeringsejede virksomheder, der for størstedelens vedkommende ligger i Negev-ørkenen, Jewish Agency's virksomheder og institutioner samt talrige andre offentligt ejede selskaber. Det israelske landbrug er, bortset fra citrusproduktionen, næsten fuldstændigt organiseret i Histadruth, som tillige kontrollerer 40 % af byggeriet, hele bustransporten og en stor del af lastbiltransporten. Tallene henviser til antallet af arbejdere beskæftiget i de forskellige erhverv.

Histadruth blev grundlagt i 1921, og dets formål var dengang ikke at organisere arbejdere, idet der på dette tidspunkt fandtes meget få jødiske arbejdere i Palæstina. Hovedopgaven var at uddanne de jødiske immigranter, der som regel i den første pionerperiode kom fra mellemklassefamilier, til arbejdere. Organisationens anden opgave var at skabe beskæftigelse for disse nye arbejdere. Histadruths dobbeltfunktion som fagbevægelse og industriherre er derfor historisk begrundet. Før 1933 var kun meget få villige til at etablere private virksomheder. Hovedparten af de midler, som kom til landet, var indsamlet offentligt af de zionistiske organisationer i udlandet. Samtidig herskede der en udpræget uvilje mod det private initiativ, som mentes blot at ville forstyrre opbygningen af et socialistisk samfund. Den engelske mandatregering var på sin side ikke interesseret i at opbygge nogen industri. Palæstina passede ind i det engelske kolonimønster, som man havde skabt i Afrika og Asien, og selvom man ikke hæmmede lokalt initiativ, gjorde man hvad der var muligt for at lette salget af engelske industriprodukter. Mandatregeringen godkendte således ingen beskyttelsestold og forhindrede ikke dumping af engelske varer. Industrien byggede før 1933 hovedsagelig på offentlige eller kooperative investeringer.

Da Hitlers jødeforfølgelser begyndte at drive central-europæiske jøder på flugt, kom en del til Israel. De udgjorde en ny og ukendt immigranttype

i det palæstinensisk-jødiske samfund. Mange var af mellemklasse, og en del bragte kapital med sig både i rede penge og i form af maskiner; andre havde teknisk og administrativ erfaring, som landet var fattigt på. De nye immigranter nærede ingen forestillinger om, at der var noget uetisk og unationalt forbundet med at være besiddende og arbejde for profit. Fra 1933 lagdes således grunden såvel til en økonomisk mellemklasse som til nye politiske og sociale grupperinger. Der oprettedes nye partier med liberalistiske programmer, økonomiske institutioner som banker, investeringsselskaber, markedsorganisationer etc., der havde til formål at støtte mellemklassen, og som idag eksisterer i konkurrence med Histadruths økonomiske sektor. Ved omtale af den israelske mellemklasse må der skelnes mellem en økonomisk mellemklasse og en politisk mellemklasse. En stor del af arbejderbevægelsens mænd har idag opnået en levestandard, der i mangt og meget ligner mellemklassens, men de fastholder stadig deres tilhørsforhold til arbejderbevægelsen.

Mellem den offentlige og kooperative sektor på den ene side og den private på den anden er rollerne nu nogenlunde fordelt således, at den første koncentrerer sig om udviklingsindustrier, kapitalgodeproduktion og råstofudvinding, en stor del af den lokale vare- og passagertransport, inden- og udenlandske flyveforbindelser samt udvikling af handelsflåden, medens den private sektor hovedsagelig omfatter produktion af forbrugsgoder. Den offentlige og kooperative sektor investerer som oftest i industrier, hvor økonomiske kriterier ikke er afgørende, og som set fra et korttids synspunkt må drives med underskud. Da Israel i det første tiår har haft en socialistisk regering, som især i de første år meget beslutsomt forsøgte at realisere tanken om en socialistisk økonomi, kunne det selvfølgelig ikke undgås, at der opstod en konfliktsituation mellem regeringen og især de amerikanske jødiske organisationer, der indsamler størstedelen af de penge, Israel hvert år modtager fra udlandet, og som repræsenterer ikke-socialistiske givere. Man har i de senere år gjort sig store anstrengelser for at forklare jødiske industrifolk i udlandet, at Israels regering ikke omgås med planer om at nationalisere den private sektor, men tværtimod er interesseret i en økonomisk sameksistens. Man er endog gået så vidt for at illustrere sine gode hensigter, at finansministeriet har tilbudt at sælge et af de få regeringsforetagender, der giver overskud til en gruppe amerikanske industrifolk. Regeringens investeringer er pionerforetagender; i det øjeblik de begynder at forrente sig, er regeringen parat til at sælge virksomhederne til private og reinvestere kapitalen i nye udviklingsprojekter. En lignende politik gør sig iøvrigt gældende i Histadruth. Lederne af Histadruths industrivirksomheder har i de sidste år vist tendenser til at betragte konsolideringen af et økonomisk industriimperium som et mål i sig selv, men en voldsom idédebat førte til, at 7 af Histadruths ledende industrifolk forlod fagbevæ-

gelsens økonomiske sektor, som nu er blevet reorganiseret og decentraliseret for at forhindre nye forsøg på at drive en økonomisk politik, der ikke er i overensstemmelse med fagbevægelsens.

UDVIKLINGEN I LANDBRUG OG INDUSTRI I DET FØRSTE TIÅR

Den arbejdsdygtige del af befolkningen er mindre end i noget vesteuropæisk land. Kvindernes deltagelse i erhvervslivet er mindre udbredt end i Vesteuropa, og færre personer mellem 14 og 19 år og over 55 år er arbejdsvillige. En af årsagerne hertil er, at kun 28 % af de 800.000 immigranter, der kom til landet mellem 1950 og 1956, havde haft erhvervsmæssig beskæftigelse i deres oprindelseslande. Af disse 28 % havde ca. halvdelen været håndværkere eller handelsmænd. Majoriteten af disse 800.000 immigranter kom fra orientalske lande og havde ingen industriel baggrund; kvinderne havde kun været beskæftiget i hjemmene, og mændene havde været tilfredse med at tjene til dagen og vejen. Produktivisering af disse orientalske immigranter kræver derfor ikke blot omskoling, men forudsætter tillige en mentalitetsændring, som tager lang tid, og som i regelen kun til dels finder sted hos forældregenerationen, men absolut kan spores blandt de unge. Resultaterne af orientalske jøders tilpasning til arbejdet i moderne fabrikker viser, at de i alle henseender kan konkurrere med deres ikke-orientalske kolleger i arbejdsydelse. Det gælder imidlertid i højere grad for dem end for ikke-orientalerne, at de er afhængige af omhyggelig instruktion og mere detailleret oplæring og derfor stiller større krav til formændenes kvalifikationer.

Israel har ikke kunnet klage over svigtende tilførsel af kapital. Fra maj 1948 til marts 1957 har nettokapitalimporten andraget ca. 2.500 mill. dollars.

Der findes ingen betydelige naturlige kraftkilder i landet, men der er projekteret et stort vandkraftværk ved Genesareth-søen, der skulle udnytte

Tabel IX

Dyrket areal i 1000 Dunam (1 D=0,25 ha) 1948/49 til 1957/58.

År	I alt opdyrket	Heraf overrislet
1948/49	1.650	300
1949/50	2.480	375
1950/51	3.350	470
1951/52	3.475	540
1952/53	3.550	650
1953/54	3.560	760
1954/55	3.600	890
1955/56	3.700	980
1956/57	3.825	1.100
1957/58	3.840	1.225

Jordan-flodens fald til 665 fod under havets overflade. Planen er imidlertid stødt på politisk modstand fra arabisk side. Israel har derfor været henvist til at importere hele sit brændselsforbrug, idet produktionen fra et mindre oljefelt i Nord-Negev kun dækker ca. 5 % af det årlige forbrug.

Det eneste mineral som udnyttedes i 1948, var potaske fra Det døde Hav. Siden har man bl. a. fundet forekomster af fosfater, kobber, mangan, keramisk ler, jern og kaolin, som nu bliver udnyttet og i flere tilfælde har gjort landet uafhængigt af import fra udlandet og, bl. a. for fosfaternes vedkommende, har åbnet mulighed for eksport. Såvel beskæftigelsesmæssigt som økonomisk har disse mineralforekomster dog endnu kun ringe betydning.

478 nye landsbyer blev grundlagt i det første tiår, medens der i hele perioden fra 1878, da den første jødiske landsby blev grundlagt i Palæstina, og frem til 1948 blev oprettet 251 landsbyer. Det opdyrkede areal er blevet forøget med 130 %, og det overrislede område fra 300.000 dunam i 1948 til 1.200.000 dunam i 1957. (1 dunam 0,25 ha). Den samlede landbrugsproduktion er tredoblet. I 1951 herskede underforsyning med levnedsmidler, og en overgang truedes især immigrantbefolkningen af underernæring. Læggekartofler, der blev importeret fra Danmark, måtte f. eks. i stedet dirigeres til forbrugsmarkedet, og ved flere lejligheder kom skibe med amerikanske overskudsprodukter i havn lige tidsnok til at redde levnedsmiddelmarkedet fra at bryde sammen. I dag er Israel selvforsynende med grøntsager, kartofler, frugt, æg og fjerkræ og mælk, ligesom man selv

Tabel X.

Landbrugsproduktionen (udvalgte produkter) 1948/49 og 1956/57.

	1948/49	1956/57
Byg og havre	20.900 tons	75.000 tons
Hvede	21.200 –	83.000 –
Grønsager og kartofler	106.000 –	335.000 –
Grønfoder og ensilage	373.000 –	1.103.000 –
Hø	40.600 –	122.000 –
Jordnødder	300 –	16.200 –
Oljefrø	1.650 –	13.200 –
Tobak	600 –	1.725 –
Vindruer	17.800 –	43.000 –
Bananer	3.500 –	20.500 –
Anden frugt (bortset fra Citrus)	7.200 –	25.800 –
Citrus frugter	272.000 –	438.600 –
Oliven	10.700 –	9.000 –
Æg	242.500.000	630.000.000
Mælk	85.950.000 liter	224.500.000 liter
Fisk	3.500 tons	11.400 tons
Bomuld	0 –	4.200 –
Sukkerroer	0 –	8.500 –

dækker halvdelen af fiskeforbruget. Efter at være nået så vidt koncentrerer man sig nu om at dyrke industriafgrøder, og efter fire års forløb producerer man nu halvdelen af forbruget af råbomuld og har overskud af jordnødder til export.

Medens der i perioden 1950–56 blev investeret 810 mill. Israelpund i udvikling af landbruget, blev der i samme periode investeret 870 mill. Israelpund i industrisektoren. Man har her optaget produktionen af en lang række nye varer. Ekspansionen har især fundet sted i tekstilindustrien, sko- og beklædningsindustrien, den kemiske industri, metalfabrikationen og den elektrotekniske industri. Industriproduktionen er godt og vel tredoblet, medens industrieksporten er femdoblet. Medens Israels industri i 1948 hovedsagelig producerede konsumgoder, eksporterer man nu industridiamanter, der slibes i 140 virksomheder, bildæk og biler, en række kemiske produkter, gødningsstoffer, køleskabe og våben. Elektricitets-

Tabel XI.

Industriproduktionen i 1956 fordelt på brancher samt industrieksportens andel af produktionen.

Industrigren	% af samlet produktionsværdi	Eksport i % af produktionen
Levnedsmidler	28	3
Metaller	19	4
Tekstiler	12	4
Beklædning og skotøj	10	4
Cement og sten	6	4
Træ	6	9
Diamanter	4	100
Bildæk og -ringe	2	32
Diverse	14	8
I alt	100	

forbruget i industrien er mere end femdoblet, og af nationalindkomsten på 2.510 mill. Israelpund i 1957 kom 480 millioner fra industri og minedrift. Regeringen har udarbejdet en fem-års plan for industriel udvikling, hvorefter der skal investeres ca. 540 mill. Israelpund og skabes beskæftigelse for yderligere 45.000 arbejdere. Spørgsmålet er imidlertid, hvor stor del af den industrielle ekspansion, der er konjunkturbestemt, og som vil bryde sammen, når forholdene normaliseres. Det inflationære pres skaber stor afsætning på hjemmemarkedet, medens selvforsyningspolitiken bevirker, at mange fabrikker holdes igang, skønt de ikke vil være konkurrencedygtige under frie importforhold. Regeringens beskyttelsespolitik overfor hjemmemarkedsindustrien skaber et så højt pris- og omkostningsniveau, at israelske varer kun kan eksporteres med subsidier. En stor del af den industri, der er opbygget i løbet af det første tiår, er afhængig af en fort-

sættelse af den intensive byggevirksomhed, som en dag vil svækkes, selvom myndighederne mener, at Israels befolkning vil stige fra 2 mill. til 3 mill. i løbet af de næste ti år.

Tabel XII.

Nationalindkomsten 1950–55 (Mill. Israelpund).

År	NI i løbende priser	NI i 1952 priser	% stigning	NI pr. capita (Israelpund)
1950	373	657		518
1951	585	791	20,4	529
1952	856	856	8,2	533
1953	1.130	919	7,4	557
1954	1.461	1.015	10,4	601
1955	1.750	1.150	13,3	657

UDENRIGSHANDEL OG BETALINGSBALANCE

Den israelske eksport er femdoblet i løbet af det første tiår. Efter at være begyndt på bar bund i 1948 har Israel nu handelsaftaler med 19 lande. De vigtigste aftagere er England og USA, der tilsammen aftager 40 % af eksporten. To produkter, citrusfrugter og slebne diamanter dækker tilsammen to trediedele af den samlede eksportværdi, medens den sidste trediedel er spredt over en lang række produkter, dels industrivarer, dels landbrugsprodukter. Eksporten er således meget sårbar, idet citrushandelen er meget konjunkturbestemt, og hertil kommer, at en dårlig høst kan kaste Israels økonomi ud i store vanskeligheder. Eksporttallene angiver bruttoværdien af eksporten og giver derfor ikke noget udtømmende billede af de forskellige eksporterhvervs betydning. For de to hovedprodukter, citrusfrugter og diamanter, er værditilvæksten således henholdsvis 70 % og 14 %.

Også eksportens fordeling på markeder viser en vis svaghed. Medens England og USA som nævnt var de to hovedmarkeder, er de to næste markeder, nemlig Finland og Tyrkiet, der tilsammen aftager 20 % af eksporten meget usikre. Israel har nu akkumuleret store tilgodehavender i Tyrkiet, som man har vanskeligt ved at afvikle, da inflationen i Tyrkiet gør de fleste varer for dyre. Det finske marked blev oparbejdet på et tidspunkt, da handelen i Finland var stærkt kontrolleret, og det var relativt let at afsætte israelske produkter til priser over verdensmarkedets indenfor den israelsk-finske handelsaftale. Finland har siden liberaliseret en del af importen, og israelske produkter kommer nu ud for en international konkurrence på det finske marked, som de har svært ved at klare.

Israelsk industri kan idag dække ca. 80 % af hjemmemarkedets behov, medens landbruget dækker ca. 75 % af levnedsmiddelforbruget. Import af

forbrugsgoder vejer efterhånden ikke så tungt i den samlede import. I 1956 bestod importen således af 15,7 % konsumvarer, 49,9 % råvarer og halvfabrikata og 25,9 % kapitalgoder til investering, mens 11,5 % gik til brændstof til kraftproduktionen.

Underskudet på handelsbalancen er det vigtigste problem, som må løses i løbet af det næste tiår, hvor en stor del af den nuværende kapitalimport vil ophøre. Det hidtidige underskud på handelsbalancen kan selvfølgelig ikke betragtes som retningsgivende for det næste tiår, bl. a. fordi der i det første tiår er blevet investeret ikke mindre end 2.000 mill. dollars i Israels økonomi. Denne investering vil først fuldt ud kunne spores i de nærmeste år både i industri, landbrug og transport.

Pr. capita eksporten er i de sidste ti år fordoblet, fra 24 dollars til 48 dollars pr. a. til trods for, at befolkningen i samme tidsrum er omtrent tredoblet. Pr. capita deficit på handelsbalancen er i samme tidsrum faldet fra 220,5 dollars pr. a. (1950) til 195,8 dollars (1956). Hvis eksporten ikke stiger betydeligt i det kommende tiår, vil Israel komme til at mangle fremmed valuta til at holde landets industri igang. Da Israel er fattigt på råstoffer og hovedsageligt må basere sin industriproduktion på forædling af importerede råstoffer og halvfabrikata, vil stigende eksport derfor kræve stigende import, og med en yderligere stigning af befolkningstallet fra de nuværende ca. 2 mill. til 3 mill. i 1968 må man regne med en import på over 500 mill. dollars, som fremtidig for størstedelens vedkommende må dækkes af eksport af varer og tjenesteydelser.

Israels regering opererer dels med et ordinært budget dels med et udviklingsbudget. Det ordinære budget, der omfatter de almindelige offentlige udgifter fordelt på diverse ministerier dækkes gennem skatter og afgifter, medens udviklingsbudgettet dækkes ved gaver og lån fra udlandet. Et af den nye administrations største problemer har været gennemførelsen af en normal skatteudskrivning, idet der under det engelske mandat ikke eksisterede nogen direkte beskatning. Befolkningen var derfor i begyndelsen uvillig til at betale, medens finansministeriets embedsmænd på deres side manglede erfaring og var ukendte med skatteadministrationens finesser. Ved hjælp af FN-eksperter og amerikanske Point Four rådgivere er det nu lykkedes at opbygge et ganske effektivt skatteapparat. Medens det offentliges indtægter ved den direkte beskatning var 4–5 mill. Pund i 1948/49,

Tabel XIII.

Det offentliges indtægter og udgifter, 1949/50 og 1955/56. (Mill. Israelpund).

	Ordinært budget		Udviklingsbudget	
Finansår	Indtægter	Udgifter	Indtægter	Udgifter
1949/50.....	57,0	58,6	35,9	35,2
1955/56.....	438,9	429,3	345,6	349,0

var skatteindtægten i 1954/55 over ti gange så stor. Det er imidlertid stadig overordentlig vanskeligt at formå Israels arabiske mindretal og mange af de orientalske jøder, der af gammel vane betragter øvrighedens repræsentanter med uvenlighed, til at indse det berettigede i skatteopkrævning.

Hvorledes har Israel financieret sit underskud på betalingsbalancen i løbet af perioden 1948–1958?

Det samlede underskud på betalingsbalancen fra statens oprettelse indtil marts 1957 har været ialt 2.551 mill. dollars. Heraf er 1.770 mill. blevet bragt ind i landet af regeringen og forskellige offentlige institutioner engageret i social forsorg, undervisning og investering, medens resten er bragt ind i form af gaver til private, immigranters ejendom, privat investering, individuelle skadeserstatninger fra Tyskland etc. En stor del af den private kapitalimport har imidlertid kun haft ringe betydning for den almene økonomiske udvikling.

Tabel XIV.

Nettokapitalimport, i løbende priser, fra 1948 til 1957. (Mill. dollars).

År	Beløb
1948 (Maj–Dec.)	130
1949	244
1950	283
1951	368
1952	306
1953	262
1954	241
1955	284
1956	358
1957 (Jan.–Marts)	75
I alt	2.551

Ca. 700 mill. dollars er anvendt til forsvaret, 150 mill. dollars er investeret i lagerbeholdninger og 60 mill. dollars immigrantejendom, som er forblevet i immigranternes besiddelse. Alt taget i betragtning mener finansministeriets eksperter, at mellem 1.500 mill. dollars og 1.750 mill. dollars har været til rådighed for økonomisk udvikling og absorbering af immigranterne i tidsrummet maj 1948 til marts 1957. D. v. s. at investeringen i ovennævnte tidsrum var mellem 75 og 85 % af nettokapitalimporten, alt efter hvorledes man ansætter det israelske pund i forhold til dollars.

Som det ses af ovenstående består størsteparten af nettokapitalimporten af tyske skadeserstatninger, amerikansk økonomisk hjælp, privat jødisk filantropi og salg af israelske statsobligationer i udlandet. Ved statens oprettelse havde Israel tilgodehavender på 100 mill. dollars i sterling og 50 mill. i andre valutaer. I 1948 og 1949 modtog Israel ialt 135 mill. dollars

Tabel XV.

Kapitalimport fordelt paa kilder siden Israels oprettelse. (Mill. dollars).

1. Amerikansk økonomisk hjælp og overskudslevnedsmidler	298
2. Tyske erstatningsbetalinger	304
3. Velfærds- og undervisningsinstitutioner, nationale fonds etc.	656
4. Blokerede tilgodehavender fra mandatperioden	150
5. Israelske obligationssalg i udlandet	232
6. Export-Import bank lån	107
7. Andre langfristede lån	19
8. Andre kortfristede lån	7
9. Personlige erstatningsbetalinger fra Tyskland	60
10. Import uden betaling	300
11. Private kapitaloverførsler	135
12. Diverse	283
I alt..	2.551

som lån fra USA, og senere modtog man direkte økonomisk hjælp på linie med andre underudviklede lande. I 1952 underskrev Israel og Tyskland en overenskomst om en skadeserstatning, betalbar over en 12–14 årig periode, ialt på 822 mill. dollars. Privat jødisk filantropi beløb sig til 713 mill. dollars, hvoraf USAs jøder bidrog med ca. 85 %, størstedelen af resten kom fra Sydafrika og Canada. I maj 1951 begyndte Israel at sælge statsobligationer i udlandet, især i jødiske kredse, og frem til jan. 1958 havde man solgt for 325 mill. dollars.

Nettoinvesteringen i Israel er fordelt således: Landbrug 20,8 %, industri 23 %, transport 12,6 %, tjenester 9,6 %, bygning og konstruktion 34 %.